

Mi imamo, za sreću, jedno sunce mnogo veće od onoga, koje će doskora učiniti da izbiju cvjetovi po poljima, jednu zvijezdu, koju nosimo u srcu, koja nikada ne zalazi i koja čini, da s posmijehom primamo sve bolje.
(Iz pisma jednog osuđenog od Spec. Tribunala).

ISTRÀ

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

ISTRÀ izlazi svakog tjedna u petak. — Uredništvo i uprava nalaze se u Zagrebu, Masarykova ulica 28. II. — Broj čekovnog računa 36.789.

Pretplata: Za cijelu godinu 50 Din; za pol godine 25 Din; za inozemstvo dvostruko; za Ameriku 2 dolara na godinu. — Oglasni se računaju po cjeniku.

PROBLEM MALTE

I.

Problem Malte je v mesecu marcu postal znova zelo aktuelen. Skoro pol-drugo stoljeće je upravljaj maltsko otoče, angleški režim, s katerim je bilo prebivalstvo zadovoljno in se je v miru razvijalo v okviru imperijalnega gospodarskega in vojsko-političnega sistema. Nenadoma pa so nastale v sožitju maltskega in britskega elementa motnje, ki so se razvile v nasprotna in nazadnje v problem, ki je odjeknil celo v Londonu in, kar je zelo čudno, tudi v uradnemu Rimu.

Bistvo maltskega problema sponi na njegovem geografskem in strateškem položaju. Poleg brezpomembnih italijanskih otokov Pantelleria in Lampedusa tvori maltsko otoče (Malta, Gozo, Comino, Cominotto in drugi manjši otoki) naravno zvezo med Italijo in njenimi kolonijami Tripolitanijo, Libijo in Kirenaiko ob sredozemski afriški obali. Obenem pa deli geografska črta Sicilija—Tunis, v katere območje spada tudi Malta, Sredozemsko morje v dva docela ločena dela in ustvarja tako bazo za prestiž na Sredozemskem morju. Tunis je francoska kolonija in spričo tega omenjena geografska črta ne bi mogla donašati direktnih koristi nobeni izmed sredozemskih sil. Mimogrede povedano, je francoska oblast nad Tunisom stvarno zaradi njegovega geografsko-strateškega položaja in ne toliko zaradi onih 100 tisoč Italijanov, ki prebivajo na njegovem ozemlju, trn v peti italijanski zavojevalni politiki, ki jo je rimski režim v zadnjih letih tako zelo poostrel. Kot nadomestilo za linijo Sicilija—Tunis, si je rimska politika ustvarila novo geografsko črto Sicilija—Malta—Tripolis. Kakor pa je naletel Rim v svoji ekspanzijski težnji zaradi Tunisa na odpor Francije, tako je na Malti zadel na rahlječutno Anglijo.

Ce bi Malta postala italijanska pomorska baza, bi se ostvarila davana rimska težnja, ker bi bil na ta način, kakor se je odkrito izrazil neki fašistični politik »kolavdiran naravn most med materjo Italijo in njenimi hčerami v sredozemski Afriki«. Omajana bi bila francoska pozicija na Sredozemskem morju, ker bi ji mogla fašistična Italija vsak trenotek zapreti prehod skozi to sredozemsko ozino, jí tako onemogočiti direktno zvezo z njenim sirskim mandatom in otežiti pot do Sueškega kanala. V še večji meri pa bi bila prizeta Anglija, ki z Malto ne bi izgubila svoje vojske strateške baze, marveč tudi kontinuiteto Gibraltar—Malta—Sueški kanal, ki tvori njen naravno pot v Indijo in v Tih Ocean. Ko je bila te dni na dnevnem redu razprava londonskega spodnjega doma redukcija britskega vojnega letalstva, je konzervativec general Nation pod vitsom maltskega problema, s katerim se je baš bavil angleški parlament, izjavil, da bi se moralna silno ojačiti angleška letalska baza na Malti, če naj nudi zaston obrazbo proti bližnji italijanski letalski premoći.

Toda v sedanjih časih »miru«, ko je antimilitaristična in protivojna reakcija zajela vso evropsko kulturno javnost, je nemogoče, da bi se maltska angleško-italijanska antiteza v okviru svojega dejanskog značaja javno razpravljalna in izravnala. Zato je italijanski imperializem znova segel po preizkušenih sredstvih svoje stare diplomatske prakse. Kakor v Tunisu tako je postalo na mal izredno pereče tudi na Malti vprašanje italijanskega prebivalstva in njegove etničke in nacionalne lastnine: problem italijančine v šolah, pri sočasnih in sploh v maltskem javnem življenju.

II.

Na maltskem otočju, ki obsega 318 km², živi okrog 230.000 prebivalcev in 10.000 mož angleške posadke. Prebivalstvo, ki je zelo gusto naseljeno (750 na km²), tvorijo stari feničanski, arabski, grški in italijanski element, ki je zajel pred vsem intelektualske kroge. Ljudstvo govori maltičino, ki se je razvila spočetka samostojno iz arabščine in italijančine, katera pa je v zadnjih desetletih predominirala. Na otočju imajo 112 javnih šolskih šol z 33.000 učencem, 28 srednjih šol, 60 privatnih šor in univerzo (s 110 slušatelji) v glavnem mestu Valetti. Od leta 1800 je otočje pod nadoblastjo Anglike, ki si je na Malti ustvarila silno pomorsko bazo s pristaniškimi napravami, ladjedelnicami, letališči in skladišči. Ljudstvo je leta 1887 dobilo prvo ustavo, nato leta 1920 drugo, ki pa je bila pred dvemi leti ukinjena.

Po drugi maltski ustavi so se osnovali tri zakonodajne institucije: zbornica (assembly 32 članov), senat (17 članov), in guverner s tajnim svetom (privy council) ob strani in obsežno zakonodajno oblastjo.

Politično življenje na Malti se je razvijalo povsem v skladu z imperijalno politiko, ki je ljudstvu v celoti pripoznavala njegove narodnosti pravice in težnje. Nekaj leta po vojni so se pojavitve na otočju nove politične smeri, ki so se v nasprotju z imperijalno politiko bližale fašističnim tendencam in strujam, ki so iz bližnjega italijanskega severa zajele angleški element na Malti. Kakor v bližnjem Tunisu je rimske tajništvo za fašiste v inozemstvu, tudi na Malti ustanovilo fašistično stranko. Italijanski fašistična ideologija je našla na Malti drugačno etnografsko ledino kakor v Franciji in v Ameriki, ker je šlo na Malti za ljudstvo, ki tvori domaći in večinski, ne pa za začeljeni in manjšinski element, pojavila pa se je tudi na ozemlju, ki po mnjenju guvernerja lorda Stricklanda in njegove uprave ni smelo rediti niti tolerirati struj, ki bi bile kakorkoli nasprotno angleškim interesom, če prav bi bile samo kulturno ali celo versko pobarvane.

Prav v tem je lord Strickland tudi zagrešil napako, ki jo je z neprimerno taktko le še povečal. Do pred kratkim je namreč veljala italijansčina poleg angleščine kot uradni jezik na Malti.

V šolah so maltsko deco poučevali v maltičini, obenem pa v angleščini ali italijančini, kakor so to določili starši maltskih otrok.

Lord Strickland se je zapletel v spor s katoliško cerkvijo in z italijansko stranko na Malti, mesto da bi v kali zadušil fašistično strugo, ki je na Malti pomenila za angleški prestiž vsespolno nevarnost. Spor s cerkvijo je londonska vlada kmalu z uspehom likvidirala. Politični spor pa se je še pogobil. V vrsti zakonov iz časov Stricklandovega režima sta razburili maltsko prebivalstvo z italijanskim občevalnim jezikom dve določbi o ukinitvi italijančine v notarskem poslovanju in v proceduri višjih in nižjih civilnih sodišč. Pojavile so se še druge slične odredbe, ki so vse prispevale k temu, da je lord Strickland nazadnje moral podati demisijo.

Vtis pa, da so nove fašistične struje na Malti istovetne s fašistično ekspanzijo politiko, v Londonu ni izginil. Na Malti so poslali posebno kraljevo komisijo, ki je preiskala položaj in se stavila poročilo, v katerem skoro v celoti potruje politiko lorda Stricklanda. Vlad, ki ima namen ostvariti na Malti novo ustavo, je stavila ta komisija med drugim predloge, ki v bistvu določajo:

1. Neobvezna italijančina na vseh javnih ljudskih šolah se ukine; 2. italijančina se pri vseh kazenskih procedurah višjih in nižjih sodišč omesti in nadomesti z maltičino, ki postane tako poleg angleščine drugi uradni jezik na otočju; 3. potrdijo se vsi zakoni, ki jih je uveljavil Stricklandov režim, tudi ona dva, ki smo ju prej navedli. Komisija je utemeljila te svoje predloge tako le: Maltska deca, ki se mora vzgajati in poučevati v maltičini, ker ne obvlada italijančine, je navezanata bolj na angleščino nego na italijančino, ker ji bo angleščina nujno potrebna, med tem ko ji italijančina ne bo nudila glavnih predpogojev za njihov življenski razvoj.

Na Malti je namreč naseljenost tako narasla, da se bodo morali njeni prebivalci izseljevati v ostale dele britskega imperija. Pri tem jim bo angleščina postala za življenje nujno potreben element.

Minister za kolonije sir Philip Cunliffe je 2 marca v angleškem spodnjem domu napovedal, da bo vlada sprejeti poročilo kraljeve komisije v celoti, in na interpelacijo nekega poslancega je 23 marca odgovoril, da se bodo ukrepili vlad, ki jih bo uveljavila na otočju, izvedli še pred maltskimi volitvami, tako da na nje ne bi mogla vplivati maltska zbornica, ki je imela doslej italijansko večino. Mislec na maltičino, ki je dejansko materičina veliko večine maltičkega prebivalstva, in na njegovo bližnje izseljevanje je izjavil: »Prepričan sem, da nam to reformo narekujejo najvišji interesi maltske dece.«

Razumljivo je in opravljeno, da se je s pričo te naraščajoče nevarnosti za prestiž italijanskega elementa odpor maltskih Italijanov spremenil v protiangleški kulturni pokret. Maltski Italijani so pričeli pod vodstvom svojih pravokov in poslancev Hugo Mifsuda, Borja Oliviera, ravnatelja dnevnika »Malte«, Henrika Mizzija, Mifsuda-Bonnickija in mons. D'Andrija pripejati protestne shode, ki jih je bilo do sedaj 7, v Valetti, Zabbaru in drugod, in se zavzemati za »nacionalno Malto« in njen »italijanski značaj«. Na teh shodih so nastopili proti režimu in nameščenim londonske vlade, zatrjevali pa so svojo lojalnost napram državi in angleškemu kralju.

S stališči manjšinskih načel bi bil tak pokret povsem pravičen in potreben, če bi bil iskren in lojalen. Toda že sam omenjeni novinar Mizzi je zapisal v javnem pismu, ki ga je poslal rimski reviji »Giornale di Politica e di Letteratura«, da pripada Malta »ne le etnografsko in zgodovinsko (?)«, marveč tudi geografsko k veliki italijanski družini. To je pomenilo za London stvarno priznanje, da je pokret maltskih Italijanov pod vplivom fašističnih teženj, zavzel docela protiangleško politično smer, ki naj privede Malto v okvir italijanske države.

Ta manjšinski pokret pa je bil voda na mlin rimske ekspanzije politike. Fašistični tisk je skušal skovati iz njega političen »Šlagter«, po katerem bi z nadušenjem segla vsa evropska politična javnost. Učinki te taktične poteze rimskega režima pa so bile, da se je angleška skrb za Malto le še podvojila. Bili so naslednji: 16. marca je protestirala fašistična »Akademija znanosti in umetnosti« proti odpravi italijančine na maltskih šolah in uradih, 23. marca je bil objavljen sličen protest znanje subvencionirane družbe »Dante Alighieri«. Istega dne je prispel na Malto državni podtajnik ekscelence Giunta v družbi fašističnih avtomobilistov in je na banketu, ki so mu ga priredili italijanski nacionalisti, govor-

il v tej primeri: Pred 30 leti pač nihče ni mogel slutiti, da bo Italija (!), ki je bila tedaj brez mornarice, brez vojske in denarja, porušila stari avstrijski imperij, pa se je to v poldrugem desetletju vendarle zgodilo. Giunta je mislil pri tem na Anglijo, ki kakor stara Avstrija tlači svoje podložne maltske Italijane. Končno je 30. marca 12 fašističnih senatorjev, med njimi bivši minister in znani šolski reformator Ivan Gentile, vložilo v senatu interpelacijo na zunajnega ministra z vprašanjem, kaj namerava ukreniti italijanska vlada proti ukinitti italijančine v šolah in pri sodiščih na Malti.

V. Z.

Na razmišljanje svima onima, kajih se tiče!

Vi primate »Istru« i čitate je.

Ako ste poslali več svoju pretplatu za čitavu 1932 godinu, ili bar jedan obrok, učinili ste svoju dužnost i mi Vam zahvaljujemo.

Ako pak primete list, a niste za ovu godinu podmirili niti jedan dio pretplate, Vi ne samo da niste učinili ono što bi morali, ne samo da ne podupirate list, ki je potreban, jer je jedini list našeg naroda pod Italijom, nego naprotiv Vi škodite našim nastojanjima, otežavate naš rad, ugrožavate opstanak našeg lista.

Učinite svoju dužnost, pošaljite bar jedan obrok Vašeg duga, pa ako ne morete više, makar i samo četrtogodišnji pretplatu.

Stupite iz reda pasivnih i štetnih u red aktivnih i korisnih prijatelja naše stvari.

Kupite na Vašoj pošti čekovnu uputnicu i položite novac na naš račun br. 36.789.

ril v tej primeri: Pred 30 leti pač nihče ni mogel slutiti, da bo Italija (!), ki je bila tedaj brez mornarice, brez vojske in denarja, porušila stari avstrijski imperij, pa se je to v poldrugem desetletju vendarle zgodilo. Giunta je mislil pri tem na Anglijo, ki kakor stara Avstrija tlači svoje podložne maltske Italijane. Končno je 30. marca 12 fašističnih senatorjev, med njimi bivši minister in znani šolski reformator Ivan Gentile, vložilo v senatu interpelacijo na zunajnega ministra z vprašanjem, kaj namerava ukreniti italijanska vlada proti ukinitti italijančine v šolah in pri sodiščih na Malti.

V. Z.

Vijesti iz Julijanske Krajine

JEDAN VELIKI PROCES PROTIV ITALIJANSKIH ANTIFAŠISTA PRED SPECIJALNIM TRIBUNALOM.

Trst, aprila 1932. Pred Specijalnim tribunalom u Rimu odgovaralo je prošlog jedna deset antifašista, koji su bili uhapšeni u juliju laniške godine. Dvojica su rješena, a ostalih osam je osudjeno na zatvor od 2 godine do 12 godina. Optuženi su bili, da su ponovno osnovali i tajno podržavali komunističku organizaciju i da su se bavili antifašističkom propagandom. Djelovali su u Milenu i u provinciji. U okolini Milana održali su nekoliko tajnih skupština u svrhu osnivanja tajne komunističke organizacije.

KAZEN SLOVENSKIM DUHOVNIKOM.

Gorica, aprila 1932. V Gorici pravljajo odlok, na podlagi katerega naj bi se ustavila plača vsem slovenskim duhovnikom ki spadajo pod goriško občino. To niso duhovniki samo v mestu, temveč v priključenih vaseh, to je v Solkanu, Št. Peteru, Pernu, Podgori, Štandrežu in Vrtojbi. To naj bi se zgodilo za kazen, ker nočelo slovenski duhovniki učiti veronauka v italijanskem jeziku ne v cerkvi ne v šoli.

UMIROVLJEN ŽUPNIK U STAROM PAZINU.

Pula, aprila 1932. Nedavno je bio umirovljen župnik u Starom Pazinu. Bio je način. Postoji bojazan, da iz te naše župe nestane naši jeziki.

SUDBINA VELEČ, TERČELJA, BRATUŽA I DRUGOVA

Gorica, aprila 1932. U »Istri« je več više puta bilo govorova o hapšenju velečasnog Filipa Terčelja, učitelja Alojza Bratuža, novinara Polda Kemperla, akademika Osvalda in još nekaj lica, neposredno po smrti dra Sedeja. Poznato je, da su svečenik Terčelji i učitelji Bratuži bili uhapšeni v vezi sa pogrebovom dra Sedeja. Terčelji je naime tim povodom na Travniku u Gorici narod, ki nije mogao u crkvu u kojoj je ležao lijes blagopojnog Sedeja, održao govor u kojem je na slovenskem jeziku veličao velikog pokojnika. Bratuž je pak vodio zbor, ki je u sprovolu zapovedao slovensku žalobnico. U Gorici su se pronjili glasovi, da će nekoj od ovih uhapšenika biti predvedeni pred Specijalni Tribunal, a drugi, da će biti konfirirani. Medju onima, ki će biti predvedeni pred tribunal spominje se ime velečasnog Terčelja. On se sada nalazi u koparskim zatvorima, dok se ostali nalaze še u Gorici.

VELIKA BIJEDA U IDRIJI.

Idrija, aprila 1932. — U Idriji je iz dana u dan sve veča bijeda. Sedamnaest udovica ostalo je u posljednje vrijeme bez penzije, dok ne vrate nekoje iznose, koje su dužne bratinskoj blagajni. Nekoje od njih neće primiti do jeseni uopće penzije, dok ne vrate nekoje iznose, koje su dužne bratinskoj blagajni. — »Dopolavoro« je organizirao v gradskoj ubožnici puščku kuhinju, u kojoj dobiva hrano št. ljudi i to jedan

**SIROTTI DOBIVA REDNO PLAČO GO-
RIŠKEGA NADŠKOFA.**

Gorica, aprila 1932. Administrator goriške nadškofije Sirotti bo odlej prejemal redno plačo goriškega nadškofa. Plaća mu je bila že nakazana. Dogodek je precej vznemiril goriške katoličane in duhovščino, ne glede na narodnost, h kateri pripadajo, ker vidijo v niem znamenje, da namerava administrator Sirotti še deli časa ostati na svojem mestu.

NOVE MAŠE.

Gorica, aprila 1932. V Podgori pri Gorici se pripravljajo verniki na izredno cerkveno slovesnost, to je na novo mašč. Delpina. Nova maša ho v nedeljo 10. aprila.

Na Sv. gori pri Gorici bo pel novo mašč. Viktor Herak iz Sv. Lovreča Pazematickega v Istri. Novomašnik je iz znane družine Tome Heraka. Viktor Herak je dovršil srednjo šolo v zavodu Jezosove družbe v Travniku, nakar je vstopil v goriško bogoslovničico. Novomašnik spada pod poreško škofijo.

BROJ ČLANOVA FAŠISTIČKIH SINDIKATA.

Trst, aprila 1932. Konfederacija fašističkih sindikata izvrišila je reviziju članstva na osnovu čega je utvrđeno da je 31. decembra 1931. u sindikatu bilo 1.680.000 članova. Konfederacija je isto tako popisača bolesničke blagajne — ovih je 31. decembra bilo 960. U toku prošle godine bolesničku pripomoč dobilo je 745.302 radnika.

Kako vidimo, broj članova sindikalnih organizacija, nije baš osobito velik.

**LUČKI RADNICI NA RIJEKI I DRŽAVNI
ZAJAM.**

Rijeka, aprila 1932. Zadruge lučkih radnika na Rijeci upisale su novog talijanskog unutarnjeg državnog zajma za svotu od 100.000 lira. — Lučki radnici bili su prisiljeni, da od svojih bijednih plača dadu jedan dio za taj novi prisilni zajam, koji je Mussolini naredio, da bi se spasio od finansijske propasti.

**VOJNI RADNOVI U ISTRI PROGLAŠUJU
SE JAVNIM RADOVIMA.**

Pula, aprila 1932. Talijanski službeni list donaša dekret kojim se, na predlog ministra rata, vojni radovi koji će se izvršiti u puljskoj i riječkoj provinciji, proglašuju javnim radovima.

**CIJENE KRUHA U JULIJSKOJ KRAJINI
SKAČU.**

Trst, aprila 1932. Budući je brašno poskupilo je podeštat trščanske općine odredio nove cijene kruha i to za kruh prve kvalitete 1.90 do 2.10 lira, slabije vrsti od lire 1.60 do 1.80. Kruh iz čistog pšeničnog brašna stoji kg lira 2.90.

**OSUDE ZBOG BJEŽANJA PREKO
GRANICE.**

Rijeka, aprila 1932. Riječka prefektura osudila je zbog nepovlašnog prelaza granice bez putnice Mihuela Bubnica iz Pregare, starog 50 godina, na 4 mjeseca zatvora i 2200 lira globe, Mariju Radešić Aleksandrovu, staru 19 godina, iz Pazina, na 3 mjeseca zatvora i 2100 lira globe.

**KOLIKO »RENJIKOLA« JE BILO PRIJE RATA U TRSTU, A KOLIKO IH
IMA SADA.**

Trst, aprila 1932. Talijana iz stare Italije, takozvanih »renjikola«, bilo je u Trstu mnogo i prije rata, a ima ih još više danas. Ono malo talijanskog što Trst v svojoj spoljašnjosti ima, davali su tome gradu oduvijek u prvom redu baš »renjikoli. Oni su bili najglasniji borce za »oslobodenje« Trsta prije rata. Koliko ih je u Trstu bilo prije rata, a koliko ih ima danas? Na to pitanje odgovara trščanski »Il Piccolo« od 5. o. mj. u članku pod naslovom »Curiosità demografiche cittadine«. »Piccolo« kaže da bi bilo interesantno u detalje slijediti fenomen do seljivanja renjikola u Trst, ali da će se sada osvrnuti samo na nekoliko brojeva. Več početkom ovog stoljeća renjikola je bilo u Trstu 23.000. Dolazili su da traže rada ili radi trgovine, i onda ostajali u gradu. Godine 1914 bilo ih je prema gradskim statistikama 29.000. Njihov je broj s razvojem Trsta rastao, a rastao je i radi njihove velike plodnosti. U prvim danima rata između Italije i Austrije od tih 29.000 otišlo ih je u Italiju 16.000, ali odmah poslije propasti Austrije, kad su talijanske čete pod bijelim zastavama uše u naše krajeve, renjikoli su prosti navalili na Trst. Oni su se, kako kaže i sam »Piccolo«, zanjeli Trstom, misleći, da će u njemu naći velike zarade i mogućnosti trgovine. Danas ih ima oko 80.000. Trst ima ukupno oko 249.000 stanovnika. Ako se od toga broja odbiju Slaveni, prstanovnici Trsta i srž toga grada, ako se odbiju slavenski renegati, ako se odbiju jake kolonije Grka i drugih narodnosti, pa vojska, koja vbroju renjikola nije uzeta v obzir, dolazimo do zaključka, da u Trstu ima mali broj pravih Talijana od starih talijanskih trščanskih familija.

**KAKAV ODJEK JE IMAO U VATIKA-
NU JEDAN ČLANAK BEOGRAĐSKE
»POLITIKE«.**

Trst, aprila 1932. — U beogradskoj »Politici« izšao je pred Uskrs jedan članak pod naslovom »Vatikan i narodne manjine«, u kojem se taj list osvrte na postupak s blagopokojnim drom Sedejem, a naročito se kritizira administrator goriške nadbiskupije Sirotti. Taj je članak izšao i u uskrsnem broju »Istre«. Članak je imao odjek u Vatikanu. Službeno vatikansko glasilo »Osservatore Romano« donosi jednu bilješku pod naslovom »Nepravedni napadaji na Svetu Stolicu« i u toj bilješci tvrdi, da »Politika« izvrše slučaj demisije nadbiskupa Sedeja na svoj način, a isto tako, da krivo prikazuje i postavljanje administratora nadbiskupije Sirottija. »Osservatore« tvrdi, da »Politika« podmeće Svetu Stolicu djela i paktove, koji su izmišljeni, a osim toga i namjere, koje vrijedaju onaj osjećaj pravde i prave ljubavi, kojom Svetu Stolicu prigrluje sve katoličke narode, sa svrhom, da ih privede vječnom spasenju, bez obzira na narodnost i politiku. U vezi s tom »nedostojnom publikacijom«, koja po mišljenju »Osservatora« može da izazove protiv Svetu Stolice jednu jaku mržnju i preziranje, apostolski nuncije u Beogradu mons. Pellegrinetti pozurio se je, da podnese jugoslavenskoj vladi motiviranu notu u cilju protesta, odbivši lažne i nepravedne insinuacije sadržane u tom članku.

**OSUDJEN ZBOG NAPADAJA NA POD-
CASNIKA.**

Pazin, aprila 1932. — Pred puljskim tribunalom vodio se je ovih dana proces protiv Antuna Rogovića Antunovog, starog 26 godina, koji je napao na trgu Diaz u Pazinu podčasnika Alberta Stanicha. Osudjen je na 40 dana zatvora.

**PROTIV SLAVENSKIH SVEĆENIKA I
BISKUPA FOGARA.**

Trst, aprila 1932. — U seriji članaka, koji su izšli u trščanskom »Il Popolo di Trieste« poslije Uskrsa protiv slavenskih svećenika, koji su se osudili u velikom tjednu propovijedati na slovenskom ili hrvatskom jeziku, izšao je jedan članak, u kojem se »Popolo« osvrće na trščansko predgradje Škedjen. Konstatuje, da se je i tamo na veliku subotu slovenski »molilo« (riječ molilo piše »Popolo« sa navodnim znacima). U Škedjenju ima takodjer slavenskih svećenika, koje »nam je darovala Austria«. Jeden od tih svećenika, kaže »Popolo«, toliko je zagrižen, da dolazi u crkvu još uvijek propovijedati slovenski i ako je već penzioniran. Ali njegove su propovijedi, konstatuje »Popolo«, uvijek držane uz počasnu stražu Kraljevskih Karabinijera i pod njihovom protekcionjom. Taj list kaže, da bi ti svećenici, ako su pravi krščani, morali promijeniti svoja mišljenja. Austrije nema više, pa bi trebalo da svrše i sumnji manevri slavenskih svećenika. Ne treba čekati da ti svećenici pomru, nego ih treba već sada ostraniti i to radikalno, i ne samo stare, nego i one mlade, koji dolaze iz slavenskih familija, jer su oni još i gori, nego stari. »Popolo« u tom članku kaže, da se nekoji zanašaju na biskupu u Trstu, koji bi mogao pozvati svećenike iz stare Italije, da dodiju u ove krajeve. Ali to zanašanje nema smisla, jer poznat je duh, kojim odiše »palacio u Via Cavana« (misli se na palaču biskupa Fogara). »Sve dok se u toj palači ne promijeni atmosfera, tužbe i žalbe fašista bit će bezuspješne.« Na koncu se »Popolo« pita, do kada će biti iskoristavana fašistička strpljivost.

**KAKVIM SREDSTVIMA GENOVA TU-
CE TRST.**

Trst, aprila 1932. — O borbi izmedju Trsta i Genove bilo je već više puta govorovo u listu »Istra«. Često se i u fašističkoj štampi naidje na vrlo interesantne tragove te borbe, koja se provodi sistematski na štetu Trsta, jer je uz Genovu čitav fašistički režim. Pred nekoliko dana izšao je u Italiji jedan veliki službeni almanah, u kojem se govorilo o trgovinskim vezama talijanskih luka i kineskih. Pa šta se dogodilo? U »Popolo« čitamo jedan opsežan članak, u kojem se tvrdi, da je u tom almanahu Genova podvalila Trstu. »Popolo« tvrdi, da je Trst glavna talijanska luka za vezu s Kinom, ali genovežani, da zavdu Kineze u bludnju i da iskoriste tu bludnju u korist Genove, u tom almanaku o Trstu uopće ne govore, pa šta više s tom sumnjivom rivalskom namjero, ne spominje se ni najglavnija parobrodarska veza Italije s Kinom, ko-

ja ide baš iz Trsta. »Popolo« ogorčeno govorio o tom slučaju i konstatiše, da se nipošto ne radi o pogrešci, nego je to namjerno učinjeno. U Genovi se svim silama nastoji uništiti prestiž i glas Trsta, pa se u tu svrhu upotrebljavaju čak i ovakve publikacije sasvim službene naravi, kao što je ovaj almanah.

KAD FAŠISTI UBILJAU FAŠISTE.

Trst, aprila 1932. — Dne 7 i 8 aprila pred trščanskim tribunalom održan je jedan veoma zanimiv proces protiv mladog fašista Bacciarellija i njegovog druga Ginnottija, iz Livorna, koji su bili optuženi, da su 11. aprila 1931. u Svetom Ivanu na periferiji Trsta ubili iz revolvara fašista Cesara Covija, studenta univerze.

Bacciarelli je u aprilu lanske godine bio došao iz Livorna s jednom grupom livornskih ratnih dobrotvora i fašista na jedan propagandni izlet. U večer bili su livornezi pozvani u Sv. Ivan da tamožne fašističke škvadre »Quis contra nos?« na pjanaku. Livornezi, kad su dolazili i polazili iz sjedišta škvadre, čuli su da jedna grupa ljudi idući cestom pjeva ruski napjev »Volga, Volga...«. Kako je poznato, ta je pjeva, veoma rasirena i medju Talijanima u Julijskoj Krajini. Pisumu o Volgi pjevali su u ovom slučaju baš neki fašisti, medju kojima je bio i Cesare Covi. Bacciarelli i njegovi drugovi nisu mnogo razmisljali, nego su napali revolverima tu grupu, nastala je gužva i pritom je od revolverskog hitca pao mrtav Covi. Ustanovilo se je, da ga je ustrijelio Bacciarelli.

Na procesu su pale s raznih strana mnoge zanimive izjave. U prvom redu bilo je naglašeno od strane javne optužbe, da su fašisti iz Livorna došli u Trst, misleći, da dolaze u jedno opasno naselje, gdje treba po ulicama ići s revolverom u ruci, jer iza svakoga ugla viri jedan Slaven s nožem u Zubima. Fašistička štampa u staroj Italiji, pišući često o atentatima u Julijskoj Krajini i o djelovanju »drugorodaca«, stvorila je u javnosti stare Italije takvo mišljenje o Trstu i ostalim krajevima uz granicu. Oni, koji su vodili livorneze u Trst, rečeno je u procesu, upućivali su mladiće, neka ne nose sobom oružja, jer im to nije potrebno, ali oni nisu poslušali, nego su se pod impresijom onoga, što su o Trstu čuli. Naoružali koliko su bolje mogli. Osim toga, kad su došli u Trst mlađi su livornezi prisustvovali na raznim banketima, na kojima su održani vatreni govorovi, u kojima se je govorilo o antideržavnim elementima u tim krajevima, pa su livornezi bili pod impresijom, da im je dužnost učiniti nešto za domovinu. Kad su u Sv. Ivanu čuli pjesmu o »Volgi«, livornezi su mislili, da je sad došao njihov momenat i s poklikom ŽA NO! misleći, da se radio Slavenima, napali su svoje drugove fašiste.

Obrana Bacciarellija je naglasila, da treba optuženog riješiti bez kazne, jer je on nastupio sasvim dobrom amjerno, on je naime mislio, da se radi o Slavenima. Pogrešio je u toliko, što je u toj svojoj gorljivosti ubio jednog fašista, ali Cesare Covi, koji se je i sam borio protiv antideržavnih elemenata, sigurno s neba oprasťa Bacciarelliju. A onda naglasio je branitelji, treba da tribunal misli i na dobar glas Trsta. Ne smije se dogoditi, da osuda izazove u staroj Italiji zlu krv i da urodi antipatijsku. Što bi moglo da produbi neke antagonizme, koji postoje već između »oslobodjenih krajeva i starih talijanskih krajeva. Trebalо bi s Bacciarellijem postupati kao da je učinio jedno patriotsko djelo, jer je on mislio, da se radi o anti-fašistima Slavenima, a pogrešku, koju je time učinio, neka mu se oprosti.

Proces je trajao dva dana i na koncu je završen tako, da je Bacciarelli osudjen na 6 godina zatvora, a Ginnotti je riješen bez ikakve kazne.

SLEPARJI NA DELU.

Gorica, aprila 1932. Razni sleparji iz starih provinc se kaj radi zatekajo na Gorici, kjer hodijo po vasih od hiše do hiše in izvabljajo kmetom lire na razne načine. Neki Dante Zombon in Paolo Bellini sta zahtevala od kmetov v Grgarju in so sednici vasi, da se morajo naročiti na dva fašistična lista, ki jih bosta poučevala o vsem potrebnem. Kazala sta jim pooblastila za naročbo s strani goriške fašistične organizacije. Nabrala sta precej lir, ker se naši ljudje takih nasihljih ljudi boje in da ne bo neprilik, jim dajo v primerih celo zadnje lire. Izkazalo pa se je hitro, da sta Zombon in Bellini navadna lopova. Policia ju je prijela baš, ko sta nekje blizu Gorice mislili nabrat zopet kupček lir. Čudno le, da se takti goljuti tako svobodno gibajo med deželani, ko je vendar povsod toliko orožnikov!

Dvije stare rečenice

Prva je na Volosko — po gosposku! U vrijeme, kad je ova nastala, imalo je Volosko registrovanih oko 50 št. većih št. manjih ladj Vlasnici (principal) nekih tih ladija bili su veliki gospodari. Osim toga Volosko je bilo sjedište svih kotarskih vlasti. Trgovište bogato ugledno, upravo je opravdavalo već spomenuto rečenicu: Homo na Volosko — po gosposku (gospodstvo).

Druga: V Riku — po kašu ritku. Ritka — rijetka, u ovom slučaju što i žitka. Ne znam, kako je ta poslovica nastala ni otuda ni zašto. Na Rijeci se u prošlosti lijepo zaradivalo, bilo je svega u izobilu. Možda je ta riječ postala u vrijeme kakve krize, kakvih je bilo i prije, naročito oko pedesetih godina prošloga vijeka?

Medutim, ako ta riječ nije u prošlosti imala svoj reason, ima ga danas u potpunoj mjeri. Rijeka je pod Italijom zapala u takvu bijedu, da se stara riječ: homo vRiku, po kašu ritku — nameće sama od sebe. Može se dakle reći, da su Talijani uveli u život jednu našu staru poslovicu. Što je prije njih zvučila kao neki — ako smijem, da se tako izrazim — anahronizam.

Sasvim se protivno desilo drugoj rečenici: na Volosko — po gosposku. Ona je danas riječ mrtva, bez smisla. Talijani su naime Voloskom oduzeli sve, što je u prošlosti imalo, i danas je to nekož živo i uvaženo trogvište bačeno u najveću bijedu.

Iz čega se vidi, da kaošto sve na svjetu, imaju i poslovice svoju sudbinu.

OSUDE ZBOG BJEŽANJA PREKO GRANICE.

Rijeka, aprila 1932. — Riječka »Vetta d' Italia« piše, da je jedno nemino zlo za Rijeku to, što se nalazi na samoj granici pa se dnevno događa da preko ne mnoga lica, koja žele emigrirati u inostranstvo, a ne mogu dobiti redovite putnice iz bilo kojeg razloga, pokušavaju preći granicu tajno. Za sreću kaže »Vetta« pogrančna policija čini sve moguće, da ulovi što više ovih osoba i da ih preda u sigurne ruke. Tako je pred par dana uhapšen Josip Petek, mladić od devetnaest godina, rodom iz Žminja u Istri. Odmah je predan sudu i osudjen na tri mjeseca zatvora i 2000 lira globre.

ZAGONETEN UMOR NA CERKLJANSKEM.

Gorica, 13 aprila. V neposredni bližini Sventiške gore so našli včeraj 31 letnega davčnega iztirjelavca Antonia Kumarja ustreljenega. Kumar je še včeraj pobiral davke po vaseh okrog Tribuša v Sventiške gore. Nabral je okrog 10.000 lir in se po opravljenih poslih pomudil v neki goštilni v Sventiški gori. Tam je naprosil 22 letnega Andreja Kramiča, naj ga iz

Organizovana aktivnost

Jedno odlično predavanje za istarske radnike

Istarski Akademski Klub svijestan kulturne misije, koju ima da vrši u našim emigrantskim redovima, a naročito medju radništvo, preuzeo je da priredi čitav jedan niz pučkih predavanja, kojima bi se bar donekle zadovoljile potrebe duševnoga života našega radništva. Dosad je održano nekoliko takovih predavanja, koja su bila litope primljena, a prošle nedjelje imalo je naše radništvo priliku, da čuje veoma interesantno i aktuelno predavanje o radničkom osiguranju. Ovaj put je predavač poznati stručnjak u pitanju radničkog osiguranja g. dr. Ante Mrđinić, direktor Okružnog ureda za osiguranje radnika. Predavanje je održano u dvorani »Obrtnog Zbora« u 11 sati pr. podne.

Uvaženi predavač osvrnuo se je ponajprije na historijat radničkog osiguranja. Ne može biti govora o radničkom osiguranju u doba, kad se je radnik nalazio u ropskom i bespravnom stanju. Radničko osiguranje je socijalna tekovina nedavne prošlosti. Ono se je razvilo zajedno s modernom tehnikom i povećanjem broja radništva. Sto je država naprednija, to je i radničko osiguranje savršenije. Od nekadašnjeg davanja milostinje radnicima, koji su se u poslu ponesrečili, razvila su se ova četiri oblika suvremenog radničkog osiguranja: za slučaj bolesti, nesreće, penziono osiguranje i osiguranje u slučaju neuposlenosti. U našoj državi uvedeno je osiguranje samo za slučaj bolesti i nesreće kod rada, a obvezatno je za svakog radnika, koji radi na području Jugoslavije. Princip obligatnog osiguranja je zato uveden, što kod radništva nije još razvit osjećaj solidarnosti.

Što se tiče prava i dužnosti osiguranog radnika, treba radništvo imati na umu, da Okružni ured ne primaju nikakovih subvenacija, već raspolažu samo s doprinosima radništva. Prema tome je jasno, da je u interesu samih radnika, da se okružnim uredima prijavljuje, jer se povećanjem fonda omogućuje i davanje znatnijih potpora za slučaj potrebe. Osigurani radnik ima pravo na besplatni liječnički pregled, ljekarie, bolnicu, sanatorij i hranarinu. Predavač obrazlaže zašto nije dopušten slobodni izbor liječnika. Praksa je naime pokazala, da se je uvedenjem službenog liječničkog kadra izbjeglo velikim zloupotreba ma, a da objektivno gledajući radništvo za to ne štetuje.

U našoj državi imade 600.000 osiguranih radnika, dok Niemačka imade 22 milijuna osiguranih. U blagajnu zagrebačkog Središnjeg ureda ušlo je prošle godine nešto preko 39 milijuna dinara, a poslovanje je završilo sa deficitom od 5 milijuna. Najviše je izdano za hranarinu i to preko 12 milijuna dinara. Za ljekarie, bolničku njeigu i liječnike izdano je oko 22 milijuna dinara. — Zbog sve većeg broja bolesnih i unesrećenih morale su se provesti neke reforme: od 30. svibnja 1932. ne će se bolesnicima davati potpore kroz cijelu godinu kao dosada, nego samo pol godine, a reducirane su potpore i roditeljima. Da je moralo doći do ovih reforma odlučne su i lože privredne prilike, koje naročito teško pogadjaju radništvo, a time i zavod kod kojeg je ono osigurano. Predavač završava konstancijom da će god. 1932. završiti katastrofalno, ako se razumnim mjerama ne riješi goruće pitanje neuposlenosti.

Odlično je predavanje bilo saslušano s mnogo pažnje i vidljivim izrazima zahvalnosti gosp. dru. Mudriću, koji je učinio simpatičan patriotski gest, time, što se odažao pozivu Istarskog Akademskog kluba, da ovo predavanje održi. S. D.

II. redoviti sastanak Istarskog akademskog kluba

PREDAVANJE STANKA RENKA O PJEVNIKU SREĆKU KOSOVELU

U petak 1. aprila održao je Ist. ak. klub svoj drugi redoviti sastanak. Iza čitanja zapisnika predavao je Stanko Renko o pjevniku Kosovelu. Predavač je odmah u početku naglasio, da njegovo predavanje neće biti literarno historička studija, već prikaz razvoja pjesnikova ličnosti i njegovog odnos spram današnje mlade generacije. Zatim je prikazao tragediju njegovog mladog života, koja se osjeća u svakoj njegovi pjesmi, i pokazao na povezanost između života i umjetnosti, koja je tako karakteristična za svakoga današnjeg Istarskog umjetnika. Život proveden u najranijoj mladosti iza fronte, gimnazijalne godine u Ljubljani vezane uz početak literarnoga rada i ozbiljni studij na univerzitetu, da nadje odgovor na pitanje životne zagonetke, te da stvari svoj životni naziv, sve je to u njegovim pjesmama toliko međusobno povezano i isprepleteno neprekinitim tra kom osjećaja blize smrti i nemoći za postignuće odredjenog cilja, da nas upravo zapanjuje tolika ostavština — (600 pjesama, 250 kratkih crtica i prozaičnih zasnataka, 100 kratkih eseja, rasprava i misli, te circa 30 dramskih zasnataka i fragmenata) 22-godišnjeg mladića, koji se usprkos, tako zanimljivom vanjskom i unutarnjem životu jasno — odredjeno usmjerio.

Sliku razvoja njegove ličnosti pružaju nam njegovi eseji od onoga o umjetniku i publici, kad mu je ljepota vrhunac i je-

dina svrha umjetnosti, pa sve do eseja »Umjetnost i proletarijat« u kojem smatra umjetnost životnim problemom, dakle ne više samo estetskim već i etičkim, socijalnim, religioznim i revolucionarnim. Taj razvoj potvrđuju nam i njegove pjesme, kako ih je poredao kritičar i pjesnik Anton Ocvirk u djelu: »Izabrane pjesme S. Kosovela.«

Od gotovo nalyne impresivne lirike preko soneta punih dubokih razmišljanja, pa od programatskih pjesama i konačnog ciklusa »Ocean«, došao je Kosovel — proživješi na pjesnički način prelaženje života u smrt — do ovog zaključka:

»Ti boš rastlina, med plastjo plast
in skozi tebe kipela bo rast;
Neviden boš in nepoznan —
Ti boš na dnu vseh žrtvovanj.«

Tako je dakle pjesnik dao svojim mladim životom i radom sjeme iz kojega bi mogla niknuti nam nova životna snaga za budućnost.

Debata o samom predavanju bila je vrlo živa. Pokazala su se dva stanovišta. Jedno priznaje pjesniku i pjesničku vrijednost i ideolški stav, koji je mogao i morao dati programatski smjer današnjoj mladoj generaciji, a drugo stanovište to poriče, tvrdi, da pjesnik, koji iznosi u svojim pjesmama i previše boli, melankolije i osjećaja nemoci za postignuće životnog cilja ne može biti idejni vodja — predstavnik jedne generacije.

U eventualijama raspravljalo se o pitanju ljetne kolonije na otoku Krku. Ujedno istakla se potreba izbora manjeg odbora za fiksiranje programa tog boravka. Izabrana su u taj odbor petorica.

Marljivo delovanje »Ženskega odbora za pomoč beguncem iz Julijske Krajine« v Beogradu

Ženski odbor, ki si je postavil kot glavno naložno pomaganje našim revnim in nezapostenim rojakom, je dne 9. aprila priredil koncert v to svrhu. Ženski odbor že nekoliko let agilno deluje v tej svoji kariaktivni akciji. Marljivi odbor predsednica katerega je gospa Stefanović, soproga generala, podpredsednica gospa dr. Čokova, odbornice, gospo: Novakovićeva, dr. Hacinova, Letica, dr. Glasarjeva, dr. Bončinova, dr. Tolazzijeva, dr. Stanojevićeva, dr. Sagodinova, dr. Alkalajeva in gospodinja Nesić, so organizirale redno mesečno zbiranje prispevkov pri raznih gospodih in tvrdkah v Beogradu ter so s tem podpirale celo vrsto naših rojaku. Delovanje odbora je bilo, ter je še vedno zelo marljivo, a organizatorno pa naravnost odlično. To je posebno pokazal še poslednji koncert, katerega je priredil odbor.

Odbor je do sedaj priredil vsako leto dobro uspele koncerte, s sodelovanjem najodličnejših beografskih umetnikov. Čisti dohodki koncerta so šli vedno za pomoč našim rojaku. Tako je priredil delovni ženski odbor tudi to leto lep koncert, na katerem so sodelovali razni najboljši beografski umetniki.

Marijive gospe so imele že mesece poprej posla s pripravljalnim ter organizatornim delom za koncert. Dela je bilo mnogo, posebno še to leto, ko so imale razne teškoće; tako radi dvorane, radi sodelovalcev, radi organiziranja publike, ki je radi obilnih koncertov sezone precej razdeljena ter posebno še radi krize, ko je posečanje koncertov in posebnih prireditev precej padlo. Priznati se mora, da je Ženski odbor uspelo v resnici odlično. Tako sodelovalci, kod tudi publike, so bili najzbranejši. Program koncerta je bil izabran s precešnjim umetniškim kriticizmom, za kar gre sevede veliko zahvale požrtvovalnemu diregentu beografske opere, g. Brezošu.

Uvodni govor je držal g. dr. Ivan Marija Čok, ki je v kratkih potezah označil namen, ter delovanje Ženskega odbora. Nato je zapel g. Stefanini, član beografske opere dve pesme in sicer: »Goto včeve« »Usprkos« in Konjevićevu »Ruse kose cura ima«. G. Stefanini je odličen pevec, ter je zasluzeno žel tudi veliko priznanje publike. Moral je dodati še eno pesem. Slijajen beografski instrumentalni kvartet: Ličar, Zorko, Tkačić in Milajlović, je izredno lepo podal Saint Sansovo kompozicijo »B dur — a) Andante maestoso ma cor moto in b) Allegro. — Kvartet ima prvo mesto med beografskimi, ter je bilo upravičeno priznanje publike ter veliki aplavz, ki ga je bil deležen.

Gospodina Nuri Hadžić izvrstna pevka beografske opere, ki posebno letos slijajno uspeva v vlogi »Salome«, je odlično odptela Krističevu pesem »Nympha«. Balet gospodinje Arandjelović je bil podan tudi dobro. — Požrtvovalni slovenski oktet, ki je sodeloval na koncertu, je zelo lepo zapel tri pesmi: »Pelin roža«, »Katrlica«, in »Imel sem ljube dve«. Priznanje gre tako pevcem, kot tudi voditelju okteta gospodu dr. Rapotcu, ki je z veliko marljivost vodil oktet.

Vsekakor je lahko razvidno marljivo delovanje Ženskega odbora, požrtvovalnost ter agilnost njenih članic katere se z veliko požrtvovalnostjo trudilo in delajo zato, da primorejo teškem stanju siromašnih in brezposlenih emigrantov. Posebno važno in največjega priznanja vredno je vse delovanje odbora posebno še sedaj, ko je potrebno dela in agilnosti tako velika.

Sliku razvoja njegove ličnosti pružaju nam njegovi eseji od onoga o umjetniku i publici, kad mu je ljepota vrhunac i je-

Delovanje pevskega društva »Jadran« v Mariboru

V nedeljo 10. t. m. se je vršil v dvorani Narodnega doma XIII. letni občni zbor pevskega društva »Jadran«. Obisk je bil zelo dober. Prvi je poročal o delovanju društva gosp. predsednik dr. Bergoč. Sledila so poročila, tajnika blagajnika, in zborovodje. Poročilo o pomočni akciji, ki se je vršila v korist primorskem beguncem, je dal gosp. dr. Fornazaric. Gosp. predsednik dr. Bergoč je še posebej poročal o emigrantskem vprašanju, ker je član direktorja emigrantskega Saveza.

Pevsko društvo si je v svojem 13 letnem delovanju pridobilo vsestransko priznanje in spoštovanje. Razsirjalo je našo pesem posebno izven Maribora. Priredilo je nešteoto koncertov in veselic, ter sodelovalo povsod kjer je bilo vabljeno. Skoro da ni kraja v bližini in daljši okolici, kjer bi ne bilo društvo nastopal. Zborovodju Lah-u, kateri vodi petje že nad 10 let, je bila letos izročena diploma častnega člana. Občni zbor je posetilo veliko članov »Nanos«. Gosp. Kosmina je kot odposlanec »Nanosa« v lepih besedah pozdravil občni zbor. Najvažnejše je da »Jadrman« in »Nanos« delujeta sporazumno.

Odbor društva »Jadran« je z malo izjemo ostal prejšnji.

Idrijski večer v »Taboru«

V soboto 16. t. m. priredi »Tabor« v dvorani hotela »Tivoli« Idrijski večer. Na programu so recitacije, petje idrijskih narodnih pesmi, sodelovanje mandolističnega zborja in predavanje o »Idriji in Idrijčanah« s slikama.

Predavanja v »Taboru«

V četrtek 7. t. m. je predaval v »Taboru« predsednik kluba Koroških Slovencev v Ljubljani g. dr. O. Fellacher. Odnošaj med obema organizacijama so najboljši in upamo, da bo prišlo v bližnji dočnosti tudi do skupnega nastopa.

G. predavatelj nam je podal najprej sliko bojev za Koroško pri mirovnih pogajanjih pri katerih je naša zapadna sosedija igrala precej sovražno vlogo napram Jugoslaviji. Opisal je potek plebiscita in vse načine in metode katerih so se nasprotvili posluževali.

Plebiscit je ipadel v našo škodo in nam odzel srce Slovenije. Naši bratje so prišli iz dežja pod kap. Že pred vojno je bil val asimilacije in prodiranja proti jugu s strani Nemcev silen, po plebiscitu pa se je položaj še bolj poostrial. Koroški Slovenci so brez šol in brez vsakih pravic. Tudi v cerkvenem oziru so prav tam kjer smo mi, brez duhovnikov, ki bi oznaniali božjo besedo v slovenščini. Dočim se našim bratom na Koroškem godi tako, se pa Nemci v Jugoslaviji šopirijo v vseh ozirih, imajo svoje šole, svoje organizacije, v gospodarskem oziru pa so zelo jaki.

Izcpna izvajanja in bodrilne besede ob koncu predavanja so bile nagrajene z velikim navdušenjem s strani članstva, ki je napolnilo dvorano do zadnjega kota.

V četrtek 14. t. m. predava na rednem članskem sestanku g. prof. dr. Mihalek o svetovnem gospodarstvu in današnji krizi.

I. Redni občni zbor prosvetnega in podpornega društva »Trst—Gorica—Reka« v Skoplju

V nedeljo, dne 27. marca se je v društvenih prostorih vršil prvi redni občni zbor našega društva. Udeležila se ga je pretežna večina članov, ki bivajo v Skoplju, prišli pa so tudi člani iz bolj oddaljenih krajev Vardarske banovine; tudi primorska naseljeniška kolonija v Bistrenici na Varдарju je poslala na zbor svoje delegate. Prav razveseljiva je ugotovitev, da je zboru prisostvovalo nekaj prijateljev društva — nečlanov.

Občni zbor je takoj po 10 uri predoldne v odsotnosti predsednika, otvoril podpredsednik g. Zdravko Simončič, ki je vodoma pozdravil navzoče, predvsem delegate iz Bistrenice in Morav. Nato je v svojem uvodu lepo označil in pojasmnil cilj društva in sploh pomen društvenega delovanja.

V svojem nagovoru nas je dalje podpredsednik pozival k vtrajnemu, požrtvovalnemu in tudi smotrenemu delu, s katerim bomo končno dosegli cilj in dovršili postavljeno si nalogu.

Pred prehodom na dnevni red prečitajo se pozdravna pisma raznih bratskih društav in našega Saveza na kar se preide k dnevnem redu.

Tajniško poročilo je podal tajnik g. Vasilije Zafran, ki je zelo natačno opisal nastanek našega društva, njega namen in delovanje. Društvo je bilo ustanovljeno dne 21. februarja 1931 z namenom, da zbere pod svoje okrilje vse begunce iz Julijske Krajine in z nalogom, da svoje člane moralno in materialno podpre in da nesrečnemu ki prihajajo čez mejo v Skoplje nudi prvo pomoč in jim preskrbi delo.

Tajnik je z velikim obžalovanjem povdari, da je mnogo sorokakov vklju-

tem plem enitim nalogam, gledalo delovanje društva z bezbriznostjo in morda tudi s podcenjenjem. Niso vstopili v našo organizacijo, niti se odzvali vabilom na naše prireditve. Z veseljem pa smo ugotovili, da so se ostali Slovenci tukajšnje kolonije redno skor polnoštevilno udeleževali naših prireditv. Med tukajšnje prebivalstvo si pa društvo žalibog navzlic vsem svojim našom ni moglo utreti poti.

Delovanje društva samega pa prav vsled teh teškoč — majhnega števila članov in nepojemanja s strani širše publike — ni moglo biti tako intenzivno, kakor smo vse želeli. Dolžnosti odbora pa so vendar v glavnem bile storjene. Rednih sej je odbor imel 11 in eno izredno. Prejeli smo v teku leta 70 raznih dopisov, odpisali 112, skupaj torej 182 dopisov.

Društvo je imelo sledeće prireditve: Dne 6. maja je predaval v bližnjo vas Nereze. Izlet je udeležilo 15 članov. Važnost izleta je bilo predavanje predsednika dr. Mesesnela, ki nas je seznanil s starimi freskami v Nereški cerkvi. Predavanju je prisostvovalo tudi lepo število Skopljanov. Zelo dobro je uspel društveni izlet v rimsko mesto Stobi dne 31. maja 1932. Udeležilo se ga je 48 članov in prijateljev društva. Tudi v Stobiju je društveni predsednik dr. Mesesnel nadvse zanimivo pred

FRANJO SOLLAR
trgovina željeznom robom
ZAGREB, Ilica 16

»Orjem« v Trbovlju

Sestanek s predavanjem in običajnim dnevnim redom se vrši v sredo 20. aprila ob 19.30. Predava član Kluba Jugoslov. primorskih akademikov iz Ljubljane tov. Figar o nemški in grški manjšini v Italiji. Udeležba na sastanku — dolžnost!

O d b o r.

Dobrotvori Jugosl. Matice i braće iz porobljenih krajeva

Prigodom desetogodišnjice sabrali su:
Nastavak.

Bednja: Uprava škole je sakupila 42 dinara. Darovali su: po 10 Din Dr. Franjo Borovečki; po 5 Din: Vrence Ljudmila, Satič Romana, Mijo Podhostnik, Ivan Sajko; po 3 Din: Slavko Hačuršća, Habrun Roza, Franjo Zgrebec, Vlado Rovinski.

Bekteško Gradište, p. Kutjevo. Babić Pavle, upravitelj škole sabrao je Din 74. Darovali su po 10 Din: Babić Pavle, učitelj, Heršek, Slavko, Tanasić Bogić, Švanol Pavao, Popović Desanka; po 5 Din: Jovanović Stanko, Zarić Lajo, Jovanović Andrija; po 4 Din: Wiener Adolf; po 3 Din: Majić Ilijia; po 2 Din: Stevanović Stevan.

Belec. Gg. Jeloković Franjo, učitelj, Telić Vilma i Mačefat Štefa učiteljice, sakupili su Din 24. — Darovali su: po 5 Din: Franjo Jeraković, učitelj, Vilma Veselić, učiteljica, Štefa Mačefat, učiteljica; po 2 Din: učenici: Cimić Mirko, Bočkaj Vikica; po 1 Din: Lončar Fabijan, Furda Viekoslav Ločar, Gabrijela, Bartolec Janko; po 50 para: Simunec Ivan, Bingula Alojzija.

Beltinci srez Dolnja Lendava. Sabirač: Suzi Kosović, učiteljica sabrala Din 61. — Darovali su III. razred Din 35; IV. razred Din 26.

Iz socijalnog odsjeka društva »Istra« u Zagrebu

Dr. J. P. darovao je prigodom Uskrsnih blagdana za prehranu siromašnih emigranta Socijalnom odsjeku 100 Dinara. Socijalni odsjek najtoplje zahvaljuje plemenitom darovatelju.

Glasovi štampe

»IL POPOLO« SE OSVRCE NA PISANJE »ISTRU«.

Trst, aprila 1932. — U poslednje vremene fašističko glasilo »Il Popolo di Trieste« osvrnuo se je već više puta na vijesti ili članke izišle u listu »Istra« i komentirao ih je žučno i na svoj poznati način, često i vrlo opširno.

„Südtiroler“ o Barbalicevi knjigi

Glasilo južnotirolskih Nemcev »Südtiroler«, ki izhaja v Inomostu, opisuje že dalje časa z vidnim zanimanjem in sočutjem, težki položaj naše manjšine pod Italijo. V svoji številki od 15. marca je priobčil kako obširno oceno znamenite knjige »Vjerska Sloboda«, ki jo je pred kratkim izdal naš zasluzni rojak Fr. Barbalic v zalogi Sv. Jeronima v Zagrebu. Iz ogromne množine navedenih preganjanih in nasilstev na cerkvenem polju navaja ocenjevalec v preglednem razporedru precejšnje število žalostnih dogodkov in jih pospremlja z primernimi opazkami. Vidi se, da je knjigo ne le prečital ampak tudi preštudiral, z razumevanjem in sočutjem kakor zasuži tako temeljito delo in tudi tako važno vprašanje načelnega značaja, kakor je verska svoboda narodne manjšine sploh in naše zavedne manjšine pa še posebej. Pred vsem nagaša list, da so sicer posamezni dogodki v svoji goli tragičnosti naravnost neverjetni ampak točna navedba imena kraja in časa s podrobnostmi, kakor tudi posebno enostavni in mirnodušni način opisavanja vsega, jamčijo čitatelju, da se je to v resnicu prijetilo in da ni tu nikakega pretiravanja ali izmišljenja. Jako žalostno in zanicilno pa je, da so se vsa ta nasilstva mogla vršiti pod kinko patriotismu, celo nekažnena in vselej naperjena proti onim, ki se niso mogli niti znali braniti. Glavna svrha pa je bila pri vsemu strahovanje z jasnim namenom da se pospeši raznarodovanje dežele, ki je v vsem pokazala prirodni slovenski značaj. Kakor v Južnem Tirolu tako so tudi v Julijski Krajini prve dni okupacije izdali »kulturnosče« na narod proglašeni njegovem jeziku ter mu obećevali med drugim tudi popolno svobodo v verskem pogledu, saj da je vera novih državljanov, vera tudi vseh ostalih državljanov — torej državna vera.

In le prekmalu so oblasti prepovedale običajni slovenski pravopis preimkov v uradilih, šolah in cerkvah, slovensko glasča krstna imena, grobne napise, starodavno cerkveno petje, molitve in

Razne vijesti
Dvadesetpet-godišnjica
smrti Matka Kundića

13. aprila 1907., dakle pred dvadesetpet godina, umro je u Frančićima na Kastavštini jedan rijedak istarski patriota, jedan plemeniti čovjek koji je svom narodu i svom bližnjemu mnogo dobra učinio. Pred dvadesetpet godina umro je Matko Kundić. Kad je umro bilo mu je tek 55 godina. Bio je rodom iz jedne vrijedne i cestite familije i već u mlađim godinama slvio je kao rijetko cestiti, vrijedan i radin čovjek. Ispočetka je bio u poštanskoj službi, ali se kasnije osamosvojio i posvetio se trgovini, kojom je stekao lijepi imetak i postao veleposjednik poštenim i uspješnim radom. Njegova prirodjena pronicavost i prokrčila mu je put do blagostanja. U Opatiji, gdje je razvio najveću djelatnost, cijenili su ga i uvažavali svi, koji su ga poznavali. Iistica

se je uvijek ne samo izrazitim nacionalnim mišljenjem, nego je i svojim djelima pokazao koliko je nacionalno osjećao. Čist i otvoren značaj, on je nastupao uvijek u obranu svog slavenskog imena, i učestvovao je u svim našim ondašnjim nacionalnim i političkim borbama uvijek u prvim redovima. Bio je dugi niz godina i općinskim vijećnikom u Kastvu, a od grada Kastva je bio za rodoljublje i zasluge imenovan i počasnim gradjaninom. Kad se danas govor o pokojniku naročito se spominje, da je on bio jedan od prvih naših dobrotvora i dobročinitelja, koji su žrtvovajući od svoga uzdržavali mnoge naše nacionalne ustanove i društva. Kundić je bio uvijek spremjan, da iz svojih sretstava dade i ne male doprinose kad se je radio o nacionalnoj stvari, kad je trebala izvesti neku veću zamisao, patriotske ili političke narave. Velika je žalost bila za njim, kad je umro. Za njim je žallila čitava Istra, a naročito njegova draga Liburnija. U sprovođu su mu bili pravci narodni prof. Mandić i Spinčić, sva liburnjanska patriotska društva i mnogo naroda, koji je pok. Kundić duboko poštovao i cijenio i koji ga ni sada još ne zaboravlja. Prilikom dvadesetpetgodišnjice njegove smrti smatrali smo dužnosću da komemoriramo Matka Kundića, zasluznog za narod.

UČITELJSTVO OTOKA RABA I OTOKA PAGA ZA »ISTRU«.

Učiteljstvo otoka Raba i otoka Paga održalo je svoju prvu skupštinu dana 6. ov. m. u Rabu. — Skupština je održana na poziv g. Zuklića Valentina upravitelja osnovne škole u Rabu. — Na toj skupštini obrazovan je »Jugoslavensko učiteljsko udruženje sreza rapskoga sa sjedištem u Rabu. — Pretdsjednikom obrazovanog udruženja izabran je g. Zuklić. — Nakon ove uspjele skupštine naše nacional-

no učitevstvo, koje radi na podizanju narodne i nacionalne prosvjete i na dizanju i učvršćivanju nacionalne svijesti na obalama našega Jadrana, sjetilo se je i svoje braće iz Istrе. — Tom prilikom sakupljeno je za fond »Istra« u Zagrebu, kao prijomo siromašnim našim emigrantima iznos od 160.— dinara. — Priložili su svaki po 10.— dinara: Ferencić Anka, Ivanović Anka, Opatić Josip, Bodović Nada, Kamenarović Nada, Dežulović Darinka, Čepernić Darinka, Kalauz Tomislav, Perović Jakov, Perović Nikola, Ribarić-Finderle Vukosava, Vilfan Henrik, Dr. Tomašić Marijan, Marčelja Oskar, Zuklić Valentin i Vukov Ivan. — Istodobno zasebno je sakupljen iznos od 50.— dinara, time da se pošalje preplata za tjednik »Istra« u Zagrebu a za Jugoslavensko učiteljsko udruženje sreza rapskoga u Rabu. — Priložili su po 10.— dinara: Marčelja Oskar, Kamenarović Nada, Zuklić Valentin, Perović Nikola i Vukov Ivan. — Sakupljeni iznosi odmah su doznačeni »Istra« u Zagrebu, i tako će Jugoslavensko učiteljstvo sreza rapskoga primati i na udruženje tjednik »Istra« na koju su brojni područni učitelji i pojedinačno preplaćeni. — Zelimo novom udruženju u koju su pristupili svi učitelji i učiteljice otoka Raba i otoka Paga, sreza rapskoga, daljnji uspiješan prosvjetni gospodarski nacionalni rad na obalama našega Jadrana.

† MATIJA LAVRENČIĆ.

V Ljubljani je 8. aprila umrl nadučitelj v pokolu Matija Lavrenčič. Pokojnik je bil rodom iz Vrhpolja pri Vipavi. Učiteljišće je dovršil v Gorici, služboval spоčetka po raznih krajih Vipavske doline in našel končno stalno torišće svojega udejstovanja v prijaznem Sv. Petru pri sončni Gorici, kjer je služboval celih 30 let, in ga imajo naši tamkajšnji rojaki še danes v najlepšem spominu. Za vsakogar je imel prijazno besedo, vsakemu je šel rad z nasveti in svojimi bogatimi izkušnjami na roko. Najbolj mu je bila pri srcu seveda mladina, katero je vprav očetovsko ljubil. Domaci so boro znali ceniti njegove sposobnosti in njegovo nesobično požrtvovalnost, in so ga zato ponovno izvolili v občinski odbor. Dolga leta je bil tajnik oziroma podžupan, ter si je v tem svojstvu pridobil lepih zasluga za občino. Nad 20 let je bil povodnjem »Prešern« in udejstvoval se je tudi na kmetijski in obrtni šoli v Gorici.

Ko je bila l. 1915. Gorica z bližnjo okolico evakuirana, je moral tudi pokojnik Lavrenčič, čeprav le s težkim srcem, zapustiti torišče svojega večdesetletnega uspešnega udejstovanja. Postal je nadučitelj na Viču, obenem pa je na realki poučeval petje. L. 1924. je stopil končno po 50-letnem službovanju v pošteno zasluženi pokoli. Dosegel je starost 77 let.

Pokojnik je bil kremenit značaj in odločen narodnjak tudi v naitežih časih. Zabušča 8 otrok, ki so vši dovršili razne srednje šole in so sedaj v uglednih pozicijah v naši državi. Naše iskreno sožalje.

Velika novost u Zagrebu!

Početkom aprila otvorena je

K A V A N A AMERICAN-BAR

Jelačićev trg br. 9.

(Wasserthalova kuća)

Dodjite i uvjerite se!
Najjeftiniji lokal za jelo i piće u Zagrebu!

celo pridige v slovenskem in hrvaškem jeziku, ki so bile narodu edino umljive. Vzeli so šolskim otrokom in odraslim celo potom hišnih preiskav slovenske molitvenike. Neki laški katehet pa je dal s cerkveno slovestnostjo začigati na pripravljeni grmadi slovenske molitvenike in šolske knjige. Koledarje goriških bratovščin in celo zbirko pridig so oblastva zaplenila naročnikom, ne da bi za to navedla tehtnega vzroka. Dobe je bil tudi izgovor da je papeževa slika v koledarju večja nego ona prestolonsko-slednikova! Nesrečni zvonar Martinčič je moral večmesečni zapor radi najnedolžnešega glasnika zagrebških jezuitov a potem celo v konfinaciju! »Südtiroler« opisuje dalje kako je trpelj med vernim ljudstvom dušno pastirstvo, tudi radi nerazumevanja tujih duhovnikov; da dogaja se celo, da se ljudje izpoveduje potom tolmačev! In toliko nesreč, gorja, smrti, ran in je je provzročila na istrskih otokih preposed starodavne glagolice. Ravno kar navedena gorja bodo ostala istrska ljudstvu ravno tako neizbrisna v spominu kakor ona na Goriškem, ko je strela zadela v spomenik na Kruhu List navaja nadalje obširno kako se je postopalo z duhovnikom ob mnogih prilikah brez najmanjšega obzira s krutostjo in perverznostjo, ter kako so si prisvojila razna oblastva celo pravice v cerkvici, ki pristojajo sicer le škofom. Da prišlo je do tega, da potomci onih, ki so si v historiji zasluzili ime »antemurale christianitatis« morajo zopet braniti svoje cerkve...

V nadaljevanju sledi kratek pregled štivila vseh slovenskih vernikov v Julijski Krajini ki smo ga pa že pred vami, katere so potrebovale še ob koncu vojne 548 duhovnikov za dušno pastirstvo v slovenskem oziroma hrvaškem jeziku, kakor je to tudi razvidno iz posebnega zemljevida, priloženega omenjeni knjigi; tu je tudi točen imenski seznam, iz katerega izhaja, da se je do konca leta 1930 že štivilo slovenskih duhovnikov skrčilo že preko polovico, ker je bilo 35 duhovnikov interniranih v južno Italijo, 31 zaprtih, a 185 s silo odpravljenih na razne načine čez mejo; med temi je umrl župnik Josip Flego iz Buzeta v prognanstvu na Sardiniji!

Posebej se bavi Südtirolerjev poročevalec z žalostnimi razmerami na Reki,

kjer je bil na D'Anuncijevu zahtevo namješčen nov apostolski upravitelj in leta 1925 ustanovljena nova škofija. Znan je kako so doslej jugoslovenski verniki na Reki zaman prosili za dušno pastirstvo v svojem jeziku, dasi so do prihoda Italijanov hrvatsko pridigli v 6 cerkvah. Ravno tako so v zadarski in reški škofiji zaman pričakovali vsaj prevode pastirskih listov.

Obširno razpravlja poročilo tudi o razmerah v tržaški i koprski škofiji. Naj omenimo tule dejstvo, da od prejšnjih 171 duhovnikov, ki so govorili slovenski jezik med domaćim prebivalstvom, prinesli celotno iz Barbaliceve knjige; to število znaša, kakor znamo, 650.000 duš, ki so sedaj porazdeljene v šestih škofijah na 350 župnij, 504 cerkvom je zamoglo ostati v tej škofiji le še 60 duhovnikov; tolikšen je bil doseđani pritisak raznih činiteljev proti našim svećenikom.

Znano je nadalje kako je celo prvi državni pravnik v Trstu ekselenca Mandruzzato ponovno in javno proglašil naš jezik školjivim in nevarnim za državo in pozival duhovništvo naj se ga ne poslužuje več, ker bi v nasprotnem slučaju moral postojati po zakonu proti njim! Ob tej priliki navaja nadalje »Südtiroler«, kako je že svoj čas italijanski vojaški škof v Trstu Bartolomasi brido tožil v svojem uradnemu listu, da so grožnje, strahovanja in nasilja provzrocila, da je osirotel takrat že 10 župnij. Izrecno je povdral takrat Bartolomasi, da smejo kar skupnine proti zakonu, proti pravici, proti človečanstvu in proti naravi iz stranki strasti napadati z orožjem nedolžne ljudi. Ker je to stanje postalo tudi zanj nezgodno, prosi Sv. stolico za zaščito slovenskega duhovništva. Nato mu je odgovoril papež Benedikt XV. historično poslanico dne 2. avgusta 1921 v kateri izraža svoje globoko obžalovanje radi preganjanja istrske duhovčine, ki izvršuje le svojo dolžnost, če se poteguje za pravice slovenskih vernikov. Posebno obsodbo zaslubi okolnost, da ta krvava preganjanja in surova ponižanja duhovčine ostanejo nekažnjena, ker se s tem nabodenost nasprotnika le podpiruje a strah in obup žrtve še poveča. Nadeja se, da vsi dobromisleči strogo obsojajo tako početje in da se bodo hude delci še sramovali svojih či-

nov in se jih kesali. Sklicuje se na težavno stališče cerkve ki se ne more naranost zavzemati za preganjane žrtve obljudbla Papež, da bo stvoril vse, kor bo mogel za izboljšanje položaja v Istri in posilja nesrečnim vernikom svoj apostolski blagoslov. Naštrevši še na kratko nekaj podatkov iz goriške škofije kjer je bila poleg cerkvene porušena tud najkrepkeja gospodarska in kulturna organizacija, prehaja poročevalec po Barbaliceve knjige na lateranske konvencije po katerih je Vatikan skoro polnoma prepustil manjšine svoji usodi. Temu nasproti pa ugotovlja list kako so italijanski podaniki v jugoslovenskih primorskih mestih posebno upoštevani v cerkvi in v šoli.

Pri koncu razлага pisec še kako so vsa ta preganjanja razburila istokrvene brate v Jugoslaviji, in da je bilo torej povsem naravno če je prišlo 19 marca 1931 v vseh cerkvah do javnih molitev za svobodo vere. In prav Barbaliceva knjiga prinaša zadostne dokaze za upravičenost teh svečanosti. List končava z željo da bi Barbalicevo delo doprineslo k temu da se ne pozabi povsem na javno moralo in človeško dostojanstvo.

Črni grobar

DRUŠTVO »SOČA« V MURSKI SOBOTI.
Pred kratkim se je osnoval v Murski Soboti pripravljalni odbor podružnice »Soča« pod predsedstvom g. Pertota Kristijana. Primorci in Primorce, pristopite k društvu!

»ISTRIAN WORD« — »ISTARSKA RIJEĆ«

U jednom od posljednjih brojeva našeg lista bili smo najavili, da će u Sjedinjenim Državama u gradu Union City, izići jedan novi list na engleskom jeziku, koji će se zvati »Istrian Word« ili na našem jeziku »Istarska Rijeć«. Pred par dana smo već primili prvi broj tog lista, koji uređuje jedan poznati patriota, dubrovčanin g. Vladko S. Vlahović. Prvi broj »Istrian Word-a« izšao je na 4 stranice malog formata, na lijepom papiru, a ima na engleskom jeziku više aktuelnih članaka i vijesti. Na uvodnom mjestu govori o herojskom držanju našeg naroda u Julijskoj Krajini i konstatuje, da taj narod ne će propasti. — Osvrće se na proces Jelinčić-Stiligoja, na tragenu i mučeniku smrt svećenika Bohuslava Nemeca, komemorira blagopokojnog dra Sedeja, komemorira veleč. Ivana Mandića i donosi još desetak drugih vijesti. U jednom članku govori se o Londonskom paktu i ulasku Italije u rat.

»Istrian Word« upućuje i jedan apel na Slavene u Americi, u kojem kaže:

»Apeliramo na svu slovensku braću našu, bez razlike političkog cilja i načela, da nas pomognu u radu za olakšanje boli i patnji naše braće. Pretplatite se na »Istrian Word« i dajte prilike djeci i prijateljima Vašim da je čitaju. Molimo našu braću Hrvate, Srbe i Slovence, kao i ostale Slovene: Poštedite nas od sitnih političkih zahtjeva. Naš cilj i svrha jesu: Zastupati interese naše braće. Domaća politika Jugoslavije, Čehoslovačke, Poljske, Bugarske, Rusije i Ukrajine ne može nas zanimati sve do tole, dok u ropstvu Mussolinijevih crnih košulja gine 600.000 naše braće po krv i jeziku.«

Pretplata na »Istrian Word« iznosi godišnje 1 dolar, a naručuje se na adresu »Istrian Word« P. O. Box 185 W — Union City, N. J.

NA REKLAMACIJE

Na mnoge reklamacije, kojima naši pretplatnici traže broj »Istre« od 1. aprila, javljamo, da taj broj lista uopće nije izšao radi Uskrstnih praznika i zato, jer je naš uskrstni broj i po opsegu i po troškovima bio dva i pol puta obiljniji od redovitih brojeva. Nadamo se, da će ovo naše opravdanje naći kod naših prijatelja na shvaćanje. Unapred će list izlaziti redovito, ali preporučamo svima, da što redovitije udovoljavaju svojim dužnostima i dostavljaju pretplatu. — Uprava.

JEDNO VJENČANJE

U Ljubljani se je vjenčao naš zemljak g. Viktor Šonc s gospodnjicom Marom Gorupovom. Mladenci su iz Tomaja. G. Viktor Šonc je sadašnji predsjednik »Soče« u Novem mestu. Bilo sretno!

Pričevanje „Istre“**Zastava na vjetru**

Jože Jeram (Nastavak 14)

Bio je već davno dan, kroz zastore je sijao u gostonu, ali svjeća je još uvijek gorila. Nisu htjeli da odu, da pobude u tako rano jutro pažnju ljudi.

Neko je pokucao na vrata. Na pragu je stajao učitelj Joržut, a njegov vozar je u dvorištu raspazio konje.

Oči sviju bile su uprte na njega. Stajao je širok, kao prikovan na jednom mjestu i gledao je razvaline pisanje. Promjerio je obraz jednog po jednog, a kad je vidio, da su tu ljudi kojima može nešto da kaže, progovori:

— Vi lumpate, a pred vašim nosom sramote domovinu!

Crnokosi je na to dignuo glavu, a zatim ustane čitavim tijelom. Pozornost sviju svrne se na učitelja. Nastala je potpuna tišina.

To je Zorsut zapravo i htio postići. Učini dva koraka i stupi u sobu. Njegova glava kao da je nešto porasla.

— Što nam pak donosiš? — pitao je plavokosi.

— Tako smo jurili, da je konj sav mokar.

Sieo je zatim na stolicu, naslonio se je i pogledao sve redom. Kad je vidio, da je napetost dovoljno velika, odabrao je riječi i bacio ih pred znatiželjne:

— Ove noći su trgali zastavu s naše škole i pogazili je.

— Ko?

— Ko? Pa seljani. Momci, koji su pievali o ponoci oko škole.

Nastao je muk. Prisutni su razmislili položaj i posljedice tog čina. Nekojima je čak od veselja zagralo srce. Od srca su željeli »posla«. »Posao« koji su oni željeli, bio je zabranjen. Ali ko može da zadrži prvu navalu ljudskog ogorčenja?

Crnokosi se je lagano, u poziciju imperatora, okrenuo prama plavokosom i reče mu jetko:

— To je mirno pučanstvo, koje ti zagovaraš!

Plavokosi je gledao Zorsuta netremice, kao da ne vjeruje:

— To se je kod nas dogodilo?

KOZA

Cetiri ure je mati hodila,
pedeset miljari koraci je učinila
na tačke.
Tako je došla priko brigi i drag
h meni u grad
i donila glas
da je koza krepala.

Doma leži starica baba
i mala sestra je bôna.
Hiza prez žita, prez muke, prez šolda,
i krepana koza.

Jopet miljari koraci,
Svaki je korak pun škrbi.
Ma kako se moru toljice duše prihraniti
od plaće jenega díteta u gradu.

Tri dane nis hrane pokusija
tri noći za kozom san plaka
i dela u ognju
četrnajst ur na dan.

Ma daleki cesar austrijski
i veliki car od Jermanije
nisu ni slutiti mogli
ča misli jedan mali čovik,
ki cili božju noć proplače za kozom.

Mate Balota.

Istrani!

Pretplatite se na „Istru“!

Ig. Breznikar

Trgovina kave i čaja
Vlastita elektropričnica i
elektromlin za mlevenje
Zagreb, Ilica broj 65.
Telefon 7657

GRADSKA ŠTEDIONICA

općine slob. i kralj. glav. grada Zagreba

Obavlja najkulantnije sve burzovne kao i ostale bankovne poslove — Iznađujmo sigurnosne pretince (Safe-Depot)

Za sve obvezne, a napose za uloške jamči općina slob. i kralj. glav. grada Zagreba

Štofovi**svila****čarape****rukavice****čipke****i vrpce****Lebinec i drug**

Radićeva ul. 1

**Lučice, luk egipatski,
krumpir**

svake vrsti za sjeme i jelo (amerikanac,
bijeli Šneflok, srpanjski biser, novi
talijanski) te ostalo voće i povrće nudja
uz veoma povoljne cijene:

HINKO BLUM

ZAGREB — KAPROL br. 28.

Telefon 85-67

Mali oglasnik „ISTRA“**ARCUS**

AGENCIJA ZA PROMET NEVRETNINAMA

ZAGREB GUSTAV ILIC TEL. 67-54

NA POČETKU SELSKE CESTE objekat starogradnja — sa više ul. lokalna više stanova i poslovni prostorija — koljni ulaz — vel. dvorište, oko 600 čet. hv. (ugao) sa oko 120 met. ul. fronte — podesno za 3-4 gradilišta — vrlo prometna točka — prodaje se vrlo povoljno — ili zamjenjuje za kuću sa lokalima u središtu. — Pobliže »Argus« Petrinjska 2 (2011)

VELIKU TRGOVACKU KUĆU (ugao) strogo središte sa više trgovackih lokalata te stanova po 2 i 3 sobe sa komforom — veliki ul. fronta — godbitno dohodak oko 270.000. — Din. — prodaje se za 2.050.000. — potrebno u gotovom cca 1.500. — ostalo uz 8% kamata prema sporazumu »Argus«, Petrinjska 2 (410-77).

TRGOVACKU KUĆU tik Zrinjevca sa lokalima, raznim stanovima — koljni ulaz, vel. dvorište — dvorišne zgrade — prodajem za cca 2.200.000. — Din. — oko 1.000.000. — potrebno u gotovom — ostalo uz 8% kamata na 15 god. amortizaciju — »Argus«, Petrinjska 2 (25-10).

NOVU KRASNU VILU sa 5 stanova (2x3 — 3x1 sa komforom) predbaštom, cvijetnjakom — sve ogradjeno — leži na vrlo zračnom i sunčanom položaju — nedaleko središta — prodajem za cca 700.000. — Din. — »Argus«, Petrinjska 2 (1044-107).

ILICA 128 Nabavljajte Sokućvo ILICA 128
kod f. Đ. Oračić i Sinovi
ILICA 128 u vlasništku kuce telefoni 62-39 ILICA 128

Zorsut je bio kao uvrijedjen. Ustao je i položio ruku na srce:

— Zar ja da lažem? Kad bi meni bili nešto učinili, bio bih ostao kod kuće. Ali budući da su oskvrnuli zastavu, koja...

— Mascalzoni! — prekine divljim uzvikom onaj, koji je imao brazgotinu na licu.

Crnokosi se obrati na mladića, koji je sjedio do konobarice:

— Idi na komandu i javi, što se je dogodilo. Donesi naredbe.

Mladić je šutke i poslušno izašao.

Student Ciril Mislej se je onoga jutra kasno probudio. Pogledao je na postelju svog brata, ali ta je bila već odavno prazna. Kroz prozor je sijalo sunce i razlivalo se je po krovovima. Čitavu noć je vjetar tresao staklima, a sad su tek od vremena na vrijeme lagano ustreptala.

Na malom sandučku, koji je nadomještao noćni ormar, ležala je pored svijeće u crveno vezana knjiga. Opisivala je bojevi Tirolaca za oslobođenje od francuskog jarma. Kad uvečer nije mogao zbog šuma bure da zaspri, on bi tu knjigu čitao. Plamenim riječima bila je pisana, puna krvi i pobjeda, puna vjere u oslobođenje. Mnogi su pali. A iz krvi Andreja Hofera je ustala domovina.

— Andrej Hofer! — kliknuo je Mislej, kao da ga zove s drugog svijeta. — Zašto nemamo i mi svog Andreja Hofera?

Pred njegovim duševnim očima je uskrstnuo lik Bradića muž, u kratkim tirolskim hlačama, stajao je pred njim. Gledao je ozbiljno, kao da će da stupi pred francuske vojnike, koji će ga streljati.

— Zašto nemamo mi Andreja Hofera? — ponovio Mislej zagledan u tu priku.

A prikaza mu odgovori:

— Zato, jer niste Tirolci.

— Pa ni Tirolci ga danas nemaju — branio se je Mislej sam pred sobom.

— Budi ti Andrej Hofer! — reče mu prikaza. — Budi ti! Kad počnu da padaju najdragocjeniji životi, počinje da niče najveće sime slobode. Pusti se ubiti za svoje uvjerenje!

— O, o! — jecao je Mislej. — Pa danas nisu vremena za to. Danas je drugačije vrijeme, što bi to korigisto!

Andrej Hofer je dignuo ruku i prijetio njome:

— Ljudi nisu vrijedni, ljudi nisu vrijedni, ljudi nisu vrijedni!

— A zatim je prikaze nestalo.

— On misli i sudi kao da smo u dobi pred sto godinama. Onda su prilike u mnogočem bile drugačije nego danas.

Uzeo je knjigu u ruku:

— Pa ni čovjeka nemamo, koji bi nam takovu knjigu napisao. A kako dobro bi nam došla, kad bi je smjeli čitati!

Gorko se je osmijehnuo.

Sjetio se je na pisca, koji je jednaptut došao među studente u Padovi. Bio je na putovanju i zašao je medju njih. Obasuli su ga mnogim pitanjima. Odgovarao je s posmijehom. Medju ostalim govorio je:

— Pitao me je talijanski kritičar, kakav je posljednjih godina upliv Italije na našu literaturu. U prvom redu na literaturu pisaca, koji žive u granicama Italije. Naglasio je, da ne misli na upliv u političkom pogledu, nego upliv talijanske kulture, ljepote zemlje, njihovog duha... Pa što sam mogao da mu odgovorim? — Dragi moj, naš život je jedna cjelina, koja se ne može dijeliti. Kad bismo htjeli izraziti sve dobre strane naših medjusobnih veza — a sigurno se dvije kulture, kad se sretnu, medjusobno oplodjuju — morali bismo uzeti u obzir i zle strane, koje proizlaze iz tog dodira: ne samo vašu kulturu i ne samo ljepote vaše zemlje, nego i vaš makjavelizam i druge tamne strane vašeg značaja. Ali to mi, koji taj život poznamo, ne smijemo iznositi, a drugi pak taj život ne poznaju.

— Dobro je govorio — mislio je Ciril sam u sebi, skočio je iz postelje i počeo se prati iz puno zdjele svježe vode, kao da želi tom vodom isprati sve svoje teške misli. Dok je voda kapala s nje on je mislio:

— Naše patnje ostat će sa sedam pečata zapečaćena knjiga.

Kad je brisač ruke i obraz i gledao kroz prozor na treptanje grana, govorile su njegove usnice:

— Pa ipak naše patnje su tako velike, da i nebitne u jednu knjigu. Za sto knjiga ima kod nas trpljenja. Svako selo ima svoju krvavu historiju.

(Nastaviti će se)

Kako je fašizam zauzeo Italiju

Situacija pred 1922 u Italiji.

U ljetu 1922 godine su javljale talijanske novine početak nove vladine krize. Facta, koji je samo radi toga postavljen za ministra pretpredsjednika, što se nitko drugi nije mogao naći, držao se sam za zamjenika nekoga, koji je još imao doči. I on je odmah dospije u poteškoće. Nekoliko se dana držalo, da će demokrat Bonomi sastaviti novi kabinet i osobito je senzaciju pobudio sada korak Turatija. On je kao vodja socijalista, koji su se dotle uzdržavali od svake koalicijske politike, otisao kralju i izjavio mu da je pripravan stupiti u novi Bonomijev kabinet. Ta je vlada trebala imati zadaću, da učini kraj teroru fašističkih banda. No katolička pučka stranka, koja je u parlamentu bila jezičac na vagi, ustručavala se da radi zajedno sa socijalistima. I tako je konačno ostalo sve po starom. Facta je svoj kabinet samo malo rekonstruirao, a da nije iza toga pokazivao više inicijative, nego li dosele.

U Milanu je izlazio centralni socijalistički organ »Avanti«, a šefredaktor bijaše Serrati vodja lijevog krila socijalističke stranke. Prostorije tih novina, koje je nekoć uredjivao sam Mussolini, opečovano su fašisti razorili, ali zahvaljujući požrtvovnosti radništva, mogle su se svaki puta opet obnoviti. Tada je još izlazio i rimsko izdanje tih novina. Serrati pokriva već odavna crna zemlja. No kada je još živio u Švicarskoj, došao je k njemu nekog dana jedan mladi, poluizgladnjeli čovjek, koji je pobegao iz Italije kao vojni dezerter. Serrati ga je primio, nahrano i zaodjeo, iako nije još niti znao, tko je njegov gost. To bijaše Mussolini. Kada je Serrati umro nekoliko godina iza pobjede toga čovjeka, nije mogao biti ni mirno pokopan. Ne posredno iza kako je ljes pronesen kroz vrata groblja, napala je policija žalobnu povorku i tako ju rastjerala.

Serrati je 1922 godine bio još vedar i pun optimizma. U njegovim se člancima i izjavama jasno očitovala ona razlika, koja je dijelila njega, vodju lijevoga krila, od Turatija vodje desnoga krila socijalističke stranke. Serrati je još neprestano vjeroval u socijalnu revoluciju, koja je po njegovom mišljenju upravo prestojala, a fašiste nije uopće uzimao ozbiljno.

Radništvo se svadja.

Nekoliko tjedana iza toga zaposjelo je vojništvo sve urede i javne zgrade. Rim se nalazio u opsadnom stanju. Na svima uglovima mitraljezi i vojnički odjeli. Sto se dogodilo? Desno krilo socijalista je uspjelo sa generalnim štrajkom, uperenim protiv fašizma i htjelo je na taj način prisiliti vladu na ustupavu i poštivanje ustavnih sloboda. Svuda su se zapažale mire, koje je vlast poduzela za »osiguranje reda i porekla«, no od samoga generalnog štrajka vidjelo se vanredno malo. Talijanski proletarij se u godinama 1919 i 1920 na smrt ištrajkao pa zamoren i iscrpljen više nije bio kadar, da i protiv fašizma istupi u zavtorenim redovima.

Cetiri tjedna kasnije održan je »stranački dan« socijalističke stranke. Sastajalište je bila rimska obrtna zgrada i na putu do nje moralo se proći kroz neprekidne redove vojnika u ratnoj spremi. Cijeli pješadijski i konjički odredi boravili su pod lukovima Koloseja i nikome nije bilo jasno, da li ti odredi trebaju da štite ili da ugrožavaju skupštinare. Delegati se uostalom nisu za to niti brinuli. Oni su se na protiv ogorčeno svajali oko pitanja, da li je dostojno revolucionarne stranke, da štrajkuje za ustupavu same zakonitosti. Većina je bila uvjerenja, da spas talijanskog radništva leži isključivo u revolucionarnoj politici i u čim užoj suradnji sa Moskvom. Tamo su se čuli samo kićeni govor, praćeni ogromnim oduševljenjem; do spasosnog sporazuma medutim nije došlo. Stranka se rascijepila na pitanju koalicijske politike, dok je preko fašističke pogibli jednostavno prešla slijeganjem ramena. A gdje su sada oni, koji su tada tako lijepo govorili? Jedni žive u progonsku, drugi tek vegetiraju u Italiji, proganjani i pod paskom na svakom koraku, dok treći slijede u raznim tamnicama. A brojni, koji su prosto umoreni, kao Matteotti, nije takoder baš malen.

Poslije mjeseca septembra 1922. kada se rascijepala socijalistička stranka, nije talijanski proletarij bio više sposoban ni za kakvu akciju. Pored dviju frakcija socijalističke stranke postojala je još i komunistička stranka koja nije bila velika. Sve su tri stranke medutim držale da im je medusobno svajanje i pobijanje njihova najpreča dužnost. Ujedinjeni bi još i sada pretstavljeni sila, na kojoj se fašizam mogao razbiti. No rascijepani i u medusobnom neprijateljstvu, nisu mogli više nikako suprotstaviti ozbiljan otpor nastupajućoj reakciji.

Tadanju situaciju medutim ne smijemo zamisljati tako kao da se radnici nisu uopće više borili. Naprotiv! Njihove zaštitne organizacije, takozvani »arditi del popola« su tada još postojale i dan za danom je dolazilo do krvavih sukoba između fašista i proletarijata.

Fašistički teror.

Zbog takovih okolnosti ostala je slabost radničkog pokreta mnogima — u vlastitim redovima i izvan njih — posve skivena. Prije svega su široki krugovi gradjanstva još stalno vjerovali u neku bolje opasnost, a samo radništvo još

nije bilo svjesno, da je već odavna potisnuto iz napada u obranu. Stvarno su listine gubitaka, »crna kronika«, koju su novine dnevno objavljivale, sadržavale redovito daleko više radničkih, nego li fašističkih imena. Nije bilo dana, a da nije potekla radnička krv, da nije planula koja obrtna ili kulturna ustanova, da nisu bile razorene koje radničke novine ili da nije bila opljačkana koja konzumna zadružna. Fašističke su bande poduzimale »kaznene ekspedicije« protiv seli i gradova, upereni ne samo protiv radništva nego i protiv zarobljenog jugoslovenskog žiteljstva; cijele su provincije stenjale pod njihovim terorom.

Proletarijat sam je već odavna prestao da bude neka pogiba za gradjansko-demokratsku državu. Sada su to postali fašisti. U njihovim su se prvim redovima nalazili mnogi, koji su iz želje za revolucijom, no većina njih iz manje plemenitih motiva, napustili svoje klasne organizacije i navukli crne košulje. Takovi loši elementi su besumnje svojim izgredima svojevremenom kompromitovali i radnički pokret. No sada su kao fašisti počinjali mnogo goru zlodjela, pa ipak im je oduševljeno plesalo ono isto zaslijepljeno gradjanstvo, koje je prije vapilo za pomoć protiv proletarijata, a to samo zato, što su njihova zlodjela sada bila upereni protiv prijašnjih njihovih drugova.

Pa i sama vlast je svojevremeno rado prihvaćala pomoć fašista. U 1920 su godini oblasti dobile pače nalag, da se ne upliču u napadajuće fašista na radništvo. Zbog toga se policija i priučila, da besposleno promatra sukobe među strankama ili da svaki put — dodje prekasno! Pa i državno odvjetništvo je prestalo da podiže optužbe protiv fašizma.

A kada je u kasno ljetu 1922 napokon postalo vlasti jašno da se je ona sama baš radi toga svog »neutraliteta« osudila na posvećujući nemoć, bijaše već sve prekasno...

Gradjanstvo je nemoćno.

Što su socijaliste bivali slabiji, postajali su fašisti sve jači.

I sada, kada je njihova pobeda lebjedila u dohvatljivoj blizini, rasle su nove pristaše fašizma brzinom lavine... K njima su pridošli ne samo svi reakcionarni elementi, nego i svi oni, koji su željeli postići kakav karjeru ili su se nadali kako-vom drugom dobitku.

Konačno je i umjereni gradjanstvo došlo do uvjerenja, da se dalje ne može vladati bez fašista. Treba ih privući na sudjelovanje kod odgovornosti za državu, pa će se onda već primiriti. Bilo je čak i socijalista, koji su uzimali za gotov novac pseudo socijalističke dijelove fašističkog programa i držali mogućim zajedničko stupanje sa crnim košuljama.

U stvarnosti nije fašistička stranka bila tako jedinstvena, kakavom se pričinjala i kakavom su ju držali. Suprotnosti u njima nisu se mogle stopiti u jedan zajednički program upravo radi toga, što je preko noći toliko porasla. Veleposjednici u njima su zadržati svoje posjede, a poljodjelci su željili da dobiju njihovu zemlju; vеleindustrijalci su žudili za iskorjenjivanjem socijalizma, dok su njezini radnici još neprestano bili u srcu socijalista; konzervativci su htjeli monarkiju, a njeni »ljevičari republike; njeni katolički aristokrati su težili za savezom sa crkvom, dok su liberalni gradjani htjeli zadržati historijsku podjelu države od crkve.

Sve je te smjerove slijedjivala samo viera u silu i želja za pljenom. No što je stranka više rasla, postojali su njeni »financijski« sve zabrinuti. Veleposjednici, vеleindustrijalci, bankari i aristokracija počeli su se sve više bojati, da bi sada ta stranka »masa« mogla činiti »masama« i ustupke, pa je novac priticao sve rijedje.

I tako se približilo i vrijeme rada...

Da nam se olakša daljnje razmatranje prikazujemo nastalu situaciju još jednom ukratko: vlasta bez moći, bez inicijative i bez autoriteta; konzervativne stranke očito simpatizuju sa fašizmom; umjerenaci sagibaju pred njim kukavički glavu; vlastite pristaše drži fašizam još jedva na uzdi, a »financijski« prijete, da će obustaviti svoja podavanja. Usto pada fašistima u krilo kao pravi dar Božji još i rascjep socij-

Mussolinijeva opasna igra. — Pohod na Rim. — »Legalni« pobednik.

Gradjanstvo, koje je posve izdalo se posjedano radništvo — to je bilo tlo, na kojem je vanredno uspievalo fašističko sjeme i brzo dozrijevalo. Ovdje govore podaci! U augustu 1922 raspala se socijalistička stranka. Već u septembru te godine zaključuje fašistička stranka oružani ustank. U tu svrhu podjeljuje stranačko vodstvo Mussolinijev diktatorske punomoći, a direktori od četiri lica imaju da obave sve tehničke pripreme. Vlasta, a s njom i cijela javnost ni ne slute, što sada dolazi...

Mussolini nije naravno bio prisutan kod stvaranja takovih zaključaka. Kasnije se dakako činilo; da njegov uspjeh nije mogao izostati. No u ono je vrijeme i za njega još bilo vrlo dvojbeno, hoće li uopće uspjeti. Nitko nije mogao predvidjeti, kako će biti otpor radništva i kako će se držati stranka »centrums«. Stvarna je činjenica, da je vlasta bila slaba, no ipak se nije moglo znati, neće li se ona još u zadnjem času energično prenuti i skupiti vla-

sile u državi u borbi za državni ustav. Načrtočio je nejasno bilo držanje katoličke pučke stranke, kojoj su pripadale iake strukovne organizacije, a prije svega svećenstvo sa svojim velikim utjecajem koja je konačno u parlamentu držalo u rukama ključ za svaku parlamentarnu većinu. Dotle se ona držala prema fašizmu isto onako neprijateljski, kao i prema socijalizmu. Zato je bilo sasvim otvoreno pitanje, hoće li ona biti sporazumna sa dolaskom fašista na vlast.

No prije svega nije bilo Mussoliniju poznato, kako će se držati kralj i vojska. Kakogod su se ta dva faktora inače slabosticala pala bi ipak njihova odluka teško na vagu kod eventualnog državnog udara.

Kralj je zbog radničkog pokreta izgubio mnogo od svoga prestiža; u zadnje je vrijeme sudska monarhija mnogo puta vijsela na koncu. Viktor Emanuel nije bio nigdje omiljen i samo kod konzervativne stranke je uživao još neki ugled. Da li je mogao povjeriti budućnost svoju i svoje dinastije fašizmu? U svome početku je ta stranka naglašavala republikanstvo, a i sada je partijsko vodstvo oprezno izbjegavalo da se izjašnjava o budućem obliku vladavine.

Za vojsku je bilo od vanredne važnosti, na što će odlučiti kralj. Osobito je to važilo za oficire, koji su bili odani kralju. Talijanski se oficirski zbor nije nikada briňuo za politiku i slijedio je vazda samo svoga kralja. To je mogao tim lakše da čini, što se kralj gotovo uvijek ograničavao samo na reprezentaciju i vladajućom ustanom — kao i njegov engleski kolega — strogo parlamentarista. Svakako su fašisti imali i među oficirima pristaša, no većina ih je ipak čekala samo na kraljeve odluke. Vojska je sasvim naravno bila kadra, da svakovremeno uguši fašistički ustank. Stoga je za fašiste bilo od vanredne važnosti, da se za sebe predobje vojsku, odnosno ispravnije rečeno samoga kralja.

Mussolini je sada već svakog tjedna održavao smotre svoje vojske. Deseci hiljade crnih košulja obilježili su grad za gradom. I svaki put je Mussolini držao govor, a koljima je ulagivao vojski, da Italija mora oslanjajući se na vojsku,igrati u svijetu vodeću ulogu! — Kralj nije dostatno kralj i radi toga su fašisti u nekom smislu republikanci, no ako se kralj ne usprotivi fašističkoj revoluciji, ne treba se fašizma ništa bojati!

Sama javnost je pomalo počela otvarati oči i uši. Vlasta je dobivala sa sviju strana opomene: organi »ljevice« su ju pozivali, da napokon poduzme energične mјere protiv fašizma. No vlasta se ipak nije usudila da poduzme išta. Demokrat Amendola, tadašnji ministar kolonija, takodjer jedna od fašističkih žrtava, pričao je kasnije, da se ministar pretdsjednik Facta nije mogao skloniti ni na koji zaključak.

Smotra vojske u Napulju.

Krajem oktobra priredio je fašizam svoju najveću smotru vojske u Napulju. Pošto su takovi sastanci održavani u sjevernoj i srednjoj Italiji, pošao je Mussolini prvi put na jug. Na taj je način mimošao Rim, ali je ipak bilo sasvim jasno, da je glavni grad konačni cilj njegove osvajačke politike. Po imenu je ta smotra vojske trebala biti samo stranačka skupština. Stvarno je sve nalikovalo na pravi vojnički tabor, a pozdravni brzojavi, koje je Mussolini dobio u mnogobrojnih političara »desnice« izgledali su kao pravi vazalski pozdravi.

40.000 crnih košulja sjatilo se iz cijele Italije u taj lijepi grad na podnožju Vezuva, a vojničke parade i vježbe, koje su se danomice obavljale, bile su prekinute samo jednim Mussolinijevim govorom. Naziv »duce«, što ima da znači vojskovodja dobio je tih dana svoje opravdanje.

Glavni dogadjaj napuljske smotre vojske bila je svečana izjava Mussolinijeva, kojom priznaje monarhiju i vladajuću dinastiju. Nakon te izjave »legalnost« bilo je konačno posve pripravljeno fašističko privabljivanje državne vlasti.

Zadača njegove sile je bila, da to samo olakša. Mussolini je poslije te izjave smotru jednostavno prekinuo.

Krajnje namjere fašizma su još i sada ležale u nekoj magli, no o samom izlasku nisu moglo biti više nikakve sumnje.

S lijeva i desna činio se sada pritisak na vlast, da fašizam ili pobija ili da se s njime složi. Ministar pretdsjednik Facta je ostao i nadalje tako bespomoćan i neodlučan, kao i dosada, pa budući da se nije mogao na ništa pametna da odluči, najavio je svoj istup.

Zemlja bez vlaste.

Italija je sada u svojim najtežim danima ostala stvarno bez vlaste. Započela je i opet stara parlamentarna igra vodila se borba oko pitanja, da li će se nova vlasta sastaviti sa socijalistima ili sa fašistima. »Centrum« je očito želio, da se osloni na »desnicu«.

A dotle je započeo već toliko puta navijeni pohod fašista na Rim.

Vijesti iz provincija su zvučale protutolovo. Križale su se tvrdnje i demantaji, a obavjesna služba je bila na mnogo mjestu prekinuta. Već je bila jasna činjenica, da su fašisti zaposjeli u mnogim gradovima kolodvore i sve javne zgrade. Pa ipak je još i sada već dio javnosti vjerovao u priču, da se tu radi o uobičajenim fašističkim »kaznanim ekspedicijama«, a stranke »ljevice« su i dalje prepustale vla-

di da ona sama poduzme prve korake za obranu.

Mandat za sastav nove vlade je preuzeo vodja konzervativaca Salandra. Telefonski je pregovarao s Mussolinijem, koji se još nalazio u Milenu, dok su njegove trupe već zaposjeli veći dio Italije. Mussolini je bio pripravljen ući u Salandrinu vladu, ako fašistička stranka dobije u vlasti pet ministarskih mjesto »Duce«, dakle nije bio junak, za kakvoga su ga svi držali. Još i sada mu se činio previleksim rizikom za oružani prevrat, pa je želio, da ostane po mogućnosti čim više na oko legalan. No ostali su vodje fašističkog pokreta stavljali veće zahtjeve. A kada se pokazalo, da fašistički pohod na Rim ne nailazi nigdje na otpor, razlunačio se i Mussolini i povukao svoj pristanak za ulaz u Salandrinu vladu uz izjavu, da sada želi sastaviti sam svoju vlast.

Salandra je na to vratio